

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології та методики навчання англійської мови

Кваліфікаційна робота

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПИСЬМІ
УЧНІВ 5 КЛАСУ

Спеціальність 014 Середня освіта
Предметна спеціальність 014.021 (Мова та зарубіжна література
(англійська))

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Англійська мова,
німецька/французька мови та літератури, зарубіжна література)»

здобувача другого (магістерського) рівня
вищої освіти, групи мСОАМ-23
Ковцун Юлії Василівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук, доцент
Гупка-Макогін Надія Ігорівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
доктор філологічних наук, професор
Косович Ольга Василівна

ЗМІСТ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	13
1.1. Дидактична сутність, мета, структура і засоби формування іншомовної комунікативної компетентності п'ятикласників.....	13
1.2. Теоретичний аналіз підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу.....	28
1.3. Психолого-вікові особливості розвитку писемного мовлення учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти.....	36
Висновки до першого розділу.....	44
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	47
2.1. Відбір навчального матеріалу для формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти.....	47
2.2. Етапи формування англомовної писемної компетентності учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти.....	55
2.3. Комплекс вправ і завдань для розвитку писемного мовлення п'ятикласників.....	60
Висновки до другого розділу.....	72
РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	74
3.1. Організація та проведення педагогічного експерименту з перевірки ефективності розробленої методики.....	74
3.2. Оцінка та інтерпретація результатів.....	86
Висновки до третього розділу.....	91
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	97
ДОДАТКИ.....	106

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

СНД – сучасний науковий дискурс

ІПК – іншомовна писемна компетентність

ЗЗСО – заклади загальної середньої освіти

НУШ – Нова українська школа

КП – компетентнісний підхід

КОН – компетентнісно орієнтоване навчання

МД – мовленнєва діяльність

ВСТУП

Актуальність роботи. У сучасному науковому дискурсі (СНД) проблема формування іншомовної писемної компетентності (ІПК) здобувачів освіти 5 класу закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) набуває особливої актуальності у зв'язку з необхідністю пошуку нових обґрунтованих підходів, які враховують психолого-вікові особливості п'ятикласників, їх комунікативні потреби, когнітивні можливості та рівень сформованості базових мовних умінь, що забезпечують ефективне опанування ІПК. Актуальність проблеми посилюється також викликами, спричиненими цифровізацією освітнього процесу та поширенням дистанційних і змішаних форм навчання, що висувають нові вимоги до організації роботи над формуванням ІПК.

Зауважимо, що визначальними пріоритетами змісту сучасної шкільної іншомовної освіти є її орієнтація на компетентнісну, комунікативну, діяльнісну, особистісно зорієнтовану та культурологічну парадигми навчання. Реалізація цих парадигм забезпечується цілісною взаємодією предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів, що створює умови для формування гармонійно розвиненої іншомовної особистості.

Компетентнісно орієнтоване навчання (КОН) іноземних мов передбачає не лише опанування здобувачами освіти системи лінгвістичних знань та формування відповідних мовних навичок, а й свідоме застосування цього досвіду в ситуаціях реальної іншомовної комунікативної діяльності. Такий підхід наголошує на інтеграції мовної, мовленнєвої, соціокультурної та стратегічної складових, що у сукупності забезпечують здатність здобувачів освіти ефективно, адекватно та цілеспрямовано взаємодіяти з носіями мови у різноманітних комунікативних контекстах. Слушною, на нашу думку, у цьому контексті є думка авторів методичного посібника «Методика компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій»: «Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов у ЗЗСО доцільно розглядати як здатність учнів відповідно до вікових особливостей і потенційних можливостей усвідомлено виконувати навчальні дії, що забезпечують

оволодіння іншомовним спілкуванням в усній та письмовій формах у межах сфер, тем, ситуацій та з допомогою мовних засобів, передбачених чинною навчальною програмою. Відповідно, компетентна особистість учня певного класу за результатами вивчення іноземної мови повинна бути здатною доцільно добирати мовні засоби для продукування своїх думок і демонструвати уміння ефективно користуватися іншомовною інформацією, окресленою її комунікативними потребами і презентованою соціальним оточенням, оцінювати інформацію та добирати ту, яку найбільше потребує життєва діяльність, активно впливати на неї, адаптуючи її кількісні та якісні характеристики до іншомовних комунікативних намірів» [40, с. 6–7]. Наголосимо, що саме компетентнісний підхід (КП) передбачає створення умов для всебічного розвитку особистості, формування її здатності до самовираження, креативного мислення та інноваційної діяльності. Зауважимо, що КП передбачає створення сприятливих умов для формування та цілеспрямованого розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти, що охоплює не лише когнітивний компонент, а й мотиваційний, діяльнісний та ціннісний складники. Особливе значення має формування загальної компетентності, яка є інтегральним показником розвитку школяра та вміщує комплекс ключових умінь. КОН іноземних мов в ЗЗСО доцільно трактувати як сформованість у здобувачів освіти здатності – відповідно до психолого-вікових особливостей та потенційних пізнавальних можливостей свідомо здійснювати навчальні дії, спрямовані на опанування іншомовного спілкування в усній і письмовій формах. Це спілкування реалізується в межах визначених програмою [42], [67], [68] тем і комунікативних ситуацій та забезпечується використанням релевантних мовних засобів. Школярі повинні вміти критично оцінювати отриману інформацію, виокремлювати важливу для його життєдіяльності, а також активно взаємодіяти з нею, коригуючи її зміст і форму відповідно до власних іншомовних комунікативних. Варто наголосити, що підґрунтя для формування ключових компетентностей здобувачів освіти закладено ще в початкових класах, тож у 5 класі цю роботу продовжують на засадах наступності й перспективності, що чітко відображено у Модельній

навчальній програмі «Іноземна мова. 5–9 класи» для ЗЗСО [42]. Поділяємо думку Редько В., що саме «компетентнісне спрямування процесу навчання іноземної мови досить чітко розкрито в пояснювальних записках до навчальних програм. У них наголошується на значущості здобування учнями досвіду практичного оволодіння видами і формами навчальної діяльності, що забезпечують усномовленнєву і письмову комунікацію» [73, с. 19].

Зауважимо, що писемне мовлення виступає одним із ключових інструментів навчальної діяльності, що забезпечує не лише засвоєння мовної системи, а й розвиток когнітивних умінь здобувачів освіти. Значення письма простежується на всіх етапах шкільного навчання, однак його функціональне навантаження істотно змінюється залежно від психолого-вікових особливостей здобувачів освіти та освітніх завдань. Так, на початковому етапі провідним завданням є формування техніки письма, зокрема каліграфічних навичок, що становлять основу подальшого опанування технікою читання, сприяють розвитку графо-моторних умінь і формують орфографічну пильність. У середній школі увага концентрується на оволодінні здобувачами освіти орфографічними та пунктуаційними нормами, що зумовлено розширенням обсягу мовного матеріалу, ускладненням граматичних структур та зростанням вимог до мовленнєвої точності. Наголосимо, що уже на цьому етапі письмо дедалі більше виконує функцію засобу розвитку мовленнєвих умінь: логічної організації висловлення, зв'язності, структурованості та жанрової диференціації текстів. У старшій школі вже сформовані базові навички письма удосконалюються у взаємозв'язку з розвитком усної мови: здобувачі освіти ЗЗСО опановують різні типи письмових висловлювань, удосконалюють уміння аргументувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію.

Окреслена проблема сьогодні набуває особливої актуальності, оскільки рівень сформованості письмового мовлення здобувачів освіти в цілому залишається недостатнім. Це зумовлено низкою факторів, серед яких варто виокремити нестійкість графічних та орфографічних навичок, а також неповне опанування здобувачами освіти технікою письма. Вважаємо, що причиною такої ситуації може виступати недостатній обсяг тренувальних вправ,

передбачених на кожному етапі формування письмової компетентності у чинних підручниках та навчально-методичних матеріалах, що мають відповідати вимогам Державного стандарту [17], навчальним програмам з іноземних мов [42], [46], [67], [68], а також Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти [20]. Вважаємо, що ефективне формування ІПК потребує систематичного та цілеспрямованого застосування достатньої кількості вправ різних типів та рівнів складності, що забезпечить стійкість графічних та орфографічних навичок здобувачів освіти.

Отже, актуальність проблеми формування іншомовної компетентності у письмі зумовлена потребою її цілісного осмислення в межах компетентнісного підходу, який забезпечує узгодженість розвитку письмового мовлення здобувачів освіти з іншими видами МД. Такий підхід спрямований на гармонійне формування складових ІПК, що становить основну мету навчання іноземних мов в ЗЗСО. Незважаючи на значну кількість сучасних підручників і навчально-методичних посібників, підготовлених різними видавництвами, орієнтованих на формування техніки письма, проблема формування письмової компетентності здобувачів освіти залишається невирішеною повною мірою. Це, на нашу думку, зумовлено, насамперед, потребою уточнення змістових та структурних характеристик іншомовної компетентності у письмі, окреслення цілей та завдань її поетапного формування в здобувачів освіти 5 класів ЗЗСО, а також вироблення методично обґрунтованої стратегії розвитку відповідних умінь та навичок. На наше переконання, педагогам доцільно систематично залучати додаткові навчальні матеріали та різнорівневі завдання, а також орієнтуватися на сучасні науково-методичні здобутки у сфері розвитку письмового мовлення, що сприятиме формуванню цілісного, комплексного підходу до подолання наявних труднощів у навчанні письма здобувачів освіти 5 класу ЗЗСО. У цьому контексті одним із перспективних напрямів подальших наукових пошуків є поглиблене вивчення специфіки оволодіння школярами письмовим мовленням, зокрема в аспектах поетапного формування необхідних умінь, добору ефективних методичних прийомів та оптимізації навчального середовища.

Проблема формування навиків письма учнів п'ятого класу завжди була предметом особливої уваги як українських, так і зарубіжних дослідників. У науковому дискурсі окреслена тематика репрезентована працями низки провідних вчених, які аналізували механізми становлення письмових умінь, специфіку оволодіння графічними та орфографічними навичками, а також особливості засвоєння письма у рідній та англійській мовах. Серед них – С. Абрамович, В. Бебіх, І. Беженар, О. Бецько, О. Бігич, Н. Білан, М. Бойко, Г. Борецька, О. Вишневський, Р. Гладушина, О. Горпенко, М. Горобченко, І. Горошкін, М. Гриньков, Г. Гринюк, Г. Демидко, В. Забута, О. Коваленко, С. Кожушко, Т. Корж, О. Литвиненко, С. Литвин, Л. Мазунова, С. Ніколаєва, О. Пасічник, Т. Полонська, В. Редько, С. Сторожук Є. Суворова, О. Тарнопольський, О. Устименко, О. Щербак, М. Яковчук, Т. Яхонтова тощо; а також зарубіжні науковці – V. Bhatia, T. Brookes, R. Grundy, R. Emmerson, V. Evans, F. Grellet та інші. Їхні праці створюють теоретико-методичне підґрунтя для подальшого вивчення зазначеної проблематики. Важливими науковими розвідками є праці провідних методистів-практиків, зокрема: М. Кузів, А. Красуля, А. Кримова, А. Шумило досліджують формування навичок і вмінь письма шляхом використання новітніх інформаційних технологій; О. Корнієнко [27] розглядає застосування жанрового підходу до навчання письма на матеріалі англійської мови; О. Бецько [2] аналізує класифікацію видів письма і роль викладача у формуванні навичок письма; О. Луценко [33] зосереджує свою увагу на психолого-педагогічних особливостях формування англомовної писемної комунікативної компетентності; О. Манькевич [35] виокремлює етапи навчання іншомовного писемного мовлення як засобу спілкування. Серед вітчизняних дослідників, що вивчають особливості читання та письма англійською мовою і їх взаємозв'язок варто виокремити праці О. Бецько [3], О. Горпенко [12]. Методику формування іншомовної компетентності у техніці письма розкрито у наукових студіях Т. Гусак [15], В. Забутої [19], О. Корнієнко [27], М. Константинової [26], С. Литвин [29] [30] [31], Н. Мотрюк [44], Н. Скляренко [81], [82], [83], [84] тощо. Важливу роль у дослідженні організації компетентісно орієнтованого

навчання іноземних мов у ЗЗСО відіграли праці В. Редько [70], [71], [72], [73], [74], [75], [76].

У зв'язку зі зміненою спрямованістю цілей навчання англійської мови у ЗЗСО зросли вимоги до рівня її володіння, що стимулювало проведення досліджень, спрямованих на розробку методик формування продуктивного писемного мовлення через систему вправ, а також на вивчення письмового мовлення як самостійної комунікативної форми. Водночас, незважаючи на чисельні докази ефективності використання письма для розвитку мовленнєвих умінь, сучасна практика навчання демонструє, що письмо у широкому сенсі цього поняття залишається недостатньо інтегрованим у навчальний процес. Це свідчить про необхідність подальшого методичного опрацювання прийомів організації письмової діяльності та оптимізації її місця в загальній системі навчання іноземної мови у ЗЗСО.

Отже, на наше переконання, на сучасному етапі навчання іноземної мови в ЗЗСО письмо відіграє важливу роль, адже воно презентує і інші види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, з якими перебуває у тісному взаємозв'язку. Вважаємо, що для того, щоб процес формування в школярів навиків письма був ефективним, педагог повинен правильно підібрати методи та прийоми навчання письма, розробити дієву систему вправ для формування іншомовної компетентності в письмі. Отже, тема нашого магістерського дослідження **«Формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу»** – безумовно, є **актуальною**.

Мета роботи – подати експериментально перевірену методику формування в учнів 5 класу ЗЗСО іншомовної компетентності у письмі.

Наявність поставленої мети уможливило визначення його **завдання**:

- вказати на дидактичну сутність, мету, структуру і засоби формування іншомовної комунікативної компетентності п'ятикласників;
- розкрити теоретичні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу;
- вивчити психолого-вікові особливості розвитку писемного мовлення учнів 5 класу ЗЗСО;

- схарактеризувати цілі та етапи формування англомовної писемної компетентності учнів 5 класу ЗЗСО;
- розкрити особливості письма як засобу контролю у навчанні іноземної мови;
- подати методику формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО;
- розробити комплекс вправ для активізації процесу розвитку англомовної компетентності в письмі учнів 5 класу;
- вказати на особливості організація та проведення педагогічного експерименту з перевірки ефективності розробленої методики;
- описати результати експериментальної перевірки ефективності запропонованого комплексу вправ і завдань для активізації процесу розвитку іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО;
- оцінка ефективності розробленого комплексу вправ для активізації процесу розвитку англомовної компетентності в письмі п'ятикласників.

Об'єкт дослідження – процес розвитку іншомовного писемного мовлення учнів 5 класу ЗЗСО.

Предмет дослідження – формування англомовної компетентності в письмі учнів п'ятикласників.

Для досягнення поставлених завдань використовуються наступні **методи**: теоретичні – критичний аналіз вітчизняних та іноземних педагогічних, методичних, лінгвістичних і психологічних джерел, навчальних програм для узагальнення теоретичних аспектів із проблем дослідження, метод синтезу, абстрагування, узагальнення результатів наукових досліджень та конкретизація для формування висновків, моделювання; емпіричні – педагогічне спостереження, анкетування, експеримент, навчальний зріз та тестування.

Практичне значення. Магістерське дослідження спрямоване на визначення нових підходів до розвитку писемного мовлення здобувачів освіти 5 класу ЗЗСО. Результати дослідження нададуть іноземним філологам конкретні інструменти та прийоми для формування англомовної писемної компетентності п'ятикласників. Також отримані в ході дослідження висновки

та узагальнення можуть знайти своє практичне застосування при написанні наукових робіт здобувачами вищої освіти факультету іноземних мов.

Публікації. За результатами виступів на наукових конференціях підготовлено до друку і опубліковано тези та наукову статтю: 1. Теоретичні підходи до формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні процеси освітньої сфери України та країн центральної Європи: стан, проблеми і перспективи». Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 2025. С. 102–106; 2. Специфіка оцінювання сформованості іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти. Матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення». Тернопіль: МНІК «Конференція онлайн». Випуск 105. С. 79–85. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-2433/>

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на підрозділи, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 112 сторінок, з них – 96 сторінок основного тексту. У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, вказано методи, визначено наукову новизну та практичне значення магістерської роботи. У **першому розділі** розкрито дидактичну сутність, мету, структуру і засоби формування іншомовної комунікативної компетентності п'ятикласників; значну увагу зосереджено на дослідженні психолого-вікових особливостей розвитку писемного мовлення учнів 5 класу ЗЗСО. **Другий розділ** окреслює методику формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО. Заслуговує на увагу розробка комплексу вправ і завдань для розвитку писемного мовлення п'ятикласників. У **третьому розділі** описана експериментальна перевірка ефективності методики формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО. У **висновках** описано результати здійсненого дослідження, сформульовані основні теоретичні та практичні підсумки. **Список використаної літератури** містить 95 найменувань: 87

джерел українською мовою і 8 джерел іноземними мовами. Робота містить 2 рисунки і 2 таблиці. **Додатки** включають зразки завдань для передекспериментального та післяекспериментального зрізів знань, систему вправ з формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Дидактична сутність, мета, структура і засоби формування іншомовної комунікативної компетентності п'ятикласників

Для сучасної шкільної іншомовної освіти визначальними пріоритетами змісту є її спрямування на компетентнісну, комунікативну, діяльнісну, особистісно орієнтовану, культурологічну парадигми навчання, що забезпечується єдністю компонентів (предметного, процесуального та емоційно-ціннісного) й створюється на ідеях міжкультурної освіти, передбачаючи взаємопов'язане засвоєння мови і культури народу, що нею спілкується. Вважаємо, що саме такий підхід є визначальним у формуванні в здобувачів освіти готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, окреслених чинною навчальною програмою [42], [46], [68], Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти [20]. Переконані, що саме ці тенденції повинні домінувати в професійній діяльності іноземних словесників.

Наголосимо, що запровадження КП в сучасну освіту зумовлене комплексом об'єктивних факторів, серед яких провідне місце посідає потреба в гармонійному співіснуванні, конструктивній взаємодії та налагодженні міжкультурних контактів із представниками різних мовних спільнот, країн та культур. У цьому контексті особливої значущості набуває формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти у процесі опанування іноземних мов у ЗЗСО.

Погоджуємося із думкою В. Редько, що «компетентісно орієнтоване навчання іншомовного спілкування проявляється насамперед у процесі комунікативної діяльності, коли школярі не тільки отримують певні прагматично спрямовані знання, але й виконують систему навчальних дій, що забезпечують оволодіння цими знаннями у практичній діяльності» [75, с. 3]. Ми твердо переконані, що тільки за умови усвідомленої та вмотивованої участі

кожного здобувача освіти у здійсненні навчально-комунікативних дій, а також розуміння їхнього функціонального призначення у взаємозв'язку з іншими видами діяльності, створюються передумови для набуття ним досвіду усної та письмової іншомовної комунікації.

КОН іноземних мов в ЗЗСО доцільно трактувати як сформовану в здобувачів освіти, відповідно до їх психолого-вікових та індивідуальних можливостей, здатність свідомо здійснювати навчальну діяльність, спрямовану на опанування іншомовного усного та письмового спілкування. Таке спілкування реалізується в межах визначених навчальною програмою сфер, тем і комунікативних ситуацій.

Вважаємо, що варто уточнити змістове наповнення ключових термінів, щоб зрозуміти, що становитиме теоретичну основу компетентнісного підходу. Термін «компетенція» (від лат. *competere* – «досягаю», «відповідаю», «підхожу») у сучасних тлумаченнях означає коло повноважень, визначених законом, статутом чи іншим нормативним актом для певної установи або посадової особи, а також сукупність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності в конкретній сфері» [86, с. 57].

Поняття «компетентність» (лат. *competentia*, від *competo* – «взаємно прагну», «відповідаю», «підхожу») трактується як наявність знання, знань і досвіду у певній галузі [86, с. 64]. Отже, компетентність має на меті розуміти як інтегральну характеристику особистості, що охоплює набуті знання, життєвий та професійний досвід, поінформованість та авторитетність у визначеній сфері діяльності.

У цьому ж ключі слід розглянути й термін «компетентний», який виглядатиме як лат. *competens (competentis)* і означає «належний», «достатній», «володіючи необхідними знаннями», «кваліфікований», тобто здатний ефективно здійснювати діяльність, спираючись на відповідну компетенцію [86, с. 64].

У психолого-педагогічній літературі компетентність інтерпретується як оцінна категорія, що характеризує особистість у ролі суб'єкта певного виду діяльності та визначає її результативність. При цьому враховуються «структура

знань та вмінь, ціннісні орієнтації, ставлення до діяльності, здатність до її удосконалення та досягнення успіху» [39, с. 145]. Таким чином, *компетентність* можна розглядати як «стійку готовність і здатність особистості діяти свідомо, з повним розумінням сутності своїх дій та їх наслідків» [28, с. 75]. Її формування забезпечується наявністю п'яти ключових складників: «глибокого розуміння змісту завдань та проблем, що підлягають вирішенню; наявного досвіду у відповідній сфері; уміння добирати оптимальні засоби та методи діяльності з урахуванням конкретних умов; відповідальності за досягнення результатів; здатності до рефлексії, самокорекції та навчання на власних помилках» [3, с. 75]. У цьому контексті важливо уточнити значення поняття *іншомовна комунікативна компетентність*, яке можна розглядати як інтегративну характеристику особистості зі складною структурою, що виникає на перетині лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенцій. Рівень сформованості цих складників «забезпечує здатність майбутнього спеціаліста ефективно здійснювати іншомовну, міжмовну, міжкультурну та міжособистісну комунікацію» [27, с. 3].

Зауважимо, що наразі у науковій літературі не існує єдиного визначення поняття *міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність*. Ураховуючи різні підходи, запропоноване узагальнене визначення таке: «міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність – це інтегрована характеристика особистості ученика, що передбачає оволодіння ним досвідом іншомовного спілкування в усній та письмений формах відповідно до вимог навчальної програми, засвоєння культурних цінностей народу, мова якого реалізовувати собі за умов міжкультурної комунікації» [29, с. 37].

Отож іншомовна компетентність забезпечує певний культурний рівень усного і писемного мовлення та невербальної мовленнєвої поведінки. Формування іншомовної комунікативної компетентності у здобувачів освіти ЗЗСО на сучасному етапі розвитку освіти слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки. Для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної комунікативної компетентності слід

розробляти нові методологічні підходи і визначати педагогічні умови їх реалізації, над чим сьогодні працюють педагоги-практики.

Мета формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності в ЗЗСО полягає у наданні здобувачам освіти цілісного іншомовного комунікативного досвіду. Це досягається через використання різноманітних вербальних та невербальних засобів спілкування, а також засвоєння соціокультурних аспектів життя країни, мова якої вивчається.

Важливим аспектом міжкультурного спілкування є усвідомлення здобувачами освіти протиріч між наявними знаннями та новою інформацією, між власним досвідом і культурною практикою іншого народу, між відомим і ще непізнаним. Завдання вчителя полягає в подоланні цих протиріч, подоланні страху перед іншомовним пізнанням та створенні умов для ефективного засвоєння навчального матеріалу. Це передбачає цілеспрямоване формування словникового запасу, граматичних навичок та знайомство з соціокультурними аспектами культури країни, мова якої вивчається. Реалізація цього підходу сприяє розвитку у школярів умінь: узгоджувати власну мовленнєву поведінку з морально-етичними, естетичними та іншими ціннісними орієнтирами; доречно, з комунікативної точки зору, застосовувати вербальні та невербальні засоби у різноманітних мовних ситуаціях; дотримуватися етикетних норм під час міжособистісного спілкування.

Таким чином, міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність виступає ключовим елементом підготовки школярів до ефективної комунікації в умовах глобалізованого соціокультурного середовища, а процес «формування ключових компетентностей учнів 5–6 класів – це складний і тривалий процес, що ґрунтується на їхньому навчальному досвіді, здобутому в попередніх класах. Він (процес) потребує розроблення оптимального методичного інструментарію. Основним засобом навчання іноземних мов є підручник, який має відповідати віковим особливостям учнів, тематиці ситуаційного спілкування, містити необхідний лексичний інвентар і цікаві для учнів завдання, спрямовані на формування та розвиток ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти» [38, с. 11].

Тож саме КП до навчання іноземної мови спрямовує на формування у здобувачів освіти набуття знань, умінь і навиків, які в подальшому допоможуть їм ефективно діяти в різноманітних життєвих ситуаціях. У цьому контексті важлива роль відводиться системі вправ, що «проектують навчальне завдання на розв'язання життєвих проблем, спрямовані на формування особистісних якостей учнів» [38, с. 11].

Погоджуємося із думкою авторів методичного посібника «Методика компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій», що «формування ключових компетентностей учнів 5–6 класів у процесі навчання іноземної мови має здійснюватися комплексно, передусім через добір ситуативних завдань, які самостійно може пропонувати вчитель відповідно до рівня навчальних досягнень його учнів і їхніх потенційних можливостей. Такі види діяльності спонукають до засвоєння мовного матеріалу, соціокультурних реалій, а також сприяють розширенню комунікативного й соціального досвіду учнів. У процесі вивчення іноземних мов кожна ключова компетентність характеризується певним набором соціально значущих комунікативних умінь; здібностей у різних видах іншомовної діяльності, комунікативної поведінки, формування й удосконалення яких і свідчить про послідовну роботу над формуванням ключових компетентностей учнів, що повинна здійснюватися систематично й послідовно. У результаті компетентісно орієнтованого навчання іноземної мови учні мають навчитися жити разом у глобалізованому інформаційному світі, розв'язувати проблеми, пов'язані з реалізацією певних соціальних ролей (учня/учениці, сина/доньки, однокласника/однокласниці, друга/подруги тощо), навчатися самостійно, орієнтуватися в ключових проблемах сучасного суспільного життя – екологічних, міжкультурних, а також у світі моральних духовно-цінностей» [38, с. 12].

Переконані, що педагогам необхідно звернути увагу на формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО. Зазначимо, що у сучасній методиці викладання іноземних мов письмо розглядається не лише як система графічної фіксації мови, що забезпечує

передачу та закріплення інформації, а й як «продуктивний вид мовленнєвої діяльності, що дає змогу висловлювати думки у графічній формі» [37, с. 197].

Беручи до уваги те, що письмо – продуктивний вид мовленнєвої діяльності, що забезпечує висловлення думки у графічній формі, тому варто розрізняти два види цієї діяльності – письмо і писемне мовлення. Тож письмо – це знакова система фіксації мовлення, що дозволяє за допомогою графічних знаків передавати інформацію на відстані та закріплювати її в часі. Тобто, йдеться про оволодіння технікою використання графічної та орфографічної системи мови: уміння писати літери, складати слова, словосполучення, вирази. Писемне мовлення є формою мовлення, пов'язаною з висловленням і сприйняттям думок у графічній формі, таким чином включаючи в себе два види мовленнєвої діяльності (МД): продуктивний (письмо) і рецептивний (читання). Тому доцільно говорити у цьому контексті про оформлення письмових висловлювань, вираження думки письмово на основі засвоєних лінгвістичних одиниць.

Як зауважують провідні сучасні методисти: «У практиці навчання під письмом розуміють технологічний або процесуальний аспект, а під писемним мовленням – складну творчу діяльність, спрямовану на висловлення думок у письмовій формі. Коли письмо розглядається як самостійний вид МД, то це означає, що йдеться про писемне мовлення. Метою оволодіння письмом у цьому контексті є навчити учнів писати іноземною мовою ті ж тексти, які освічена людина може писати рідною мовою» [40, с. 176].

Варто зауважити, що письмо тісно пов'язано з іншими видами МД: аудіюванням: внутрішнє промовляння іноземною мовою передую написанню, а отже активізується робота слухового аналізатора; з говорінням, адже в обох видах МД лежать однакові механізми породження висловлювання (задум, тобто що сказати; відбір необхідних мовних засобів (слова та їх поєднання); реалізація задуму – у говорінні в усній формі, а на письмі в письмовій); читанням, оскільки в основі обох видів МД лежить одна графічна система мови. При письмі й читанні встановлюються графемно-фонемні відповідності, але з різною спрямованістю, при читанні – від літер до звуків, при письмі – від звуків

до літер. При письмі інформація кодується/шифрується, при читанні декодується/розшифровується.

Компетентність у письмі – це здатність ефективно здійснювати письмову комунікацію відповідно до вікових особливостей та конкретних комунікативних завдань. Вона охоплює вміння: планувати, реалізовувати та коригувати власне письмове висловлювання; створювати і адаптувати тексти відповідно до ситуації спілкування (контексту), мовленнєвого завдання та комунікативного наміру; дотримуватися мовленнєвих норм і культурних традицій цільової національно-культурної спільноти. Зауважимо, що саме компетентність у письмі проявляється у здатності гнучко використовувати різні типи письмових висловлювань, що відповідають потребам конкретної комунікативної ситуації. Компетентність у письмі ґрунтується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань, умінь і комунікативних здібностей особистості. Отже, «успішність формування компетентність у письмі залежить від рівня розвитку вмінь у письмі, сформованості мовленнєвих навичок учнів, обсягу набутих і засвоєних знань про цей вид спілкування та динамічної взаємодії зазначених складників на основі загальних комунікативних здібностей» [38, с. 124]. Розглянемо компоненти компетентність у письмі. «Уміння письма – це уміння висловлювати свої думки у письмовій формі» [24, с. 41]. До них належать: уміння будувати словосполучення, речення і тексти відповідно до певних умов написання, а не усного висловлення; уміння висловлювати письмово свої думки цілісно, зв'язано, логічно, послідовно; уміння тексти, що пишуться, оформлювати завершено й адресовано; стилістичні вміння, що забезпечують відповідність стилю і жанру, в якому пишеться відповідний текст; уміння композиційно правильно будувати речення, а з них і текст певного жанру і типу (наприклад, наявність вступної, основної і завершальної – висновкової частин); уміння оформлювати писемні тексти чи документи так, як це прийнято у певній іншомовній соціально-культурній спільноті; уміння стисло передавати зміст і смисл тексту-оригіналу та ін.; уміння письмово висловлювати власну думку, ставлення до певних подій, речей тощо.

Формування компетентності у письмі залежить від розвитку інтелектуальних умінь учнів, зокрема: орієнтації на аудиторію та ситуацію сприйняття тексту; прогнозування реакції читача; планування і програмування мовленнєвих висловлювань (створення смислової структури); логічної побудови тексту, аргументації та узагальнення. Важливу роль відіграють також уміння усвідомлювати й контролювати процес письма, використовувати електронні засоби навчання, а також організаційні навички, зокрема самостійне навчання. Для розвитку компетентності у письмі також важливими є компенсаторні вміння – здатність знаходити вихід із складних ситуацій у разі дефіциту мовних засобів під час передачі іншомовної інформації письмово. Це може включати перефразування, спрощення складних думок, а також використання тексту для пошуку необхідної інформації. У компетентності в письмі виокремлюють технічні та мовленнєві навички. Технічні навички охоплюють графічні та орфографічні аспекти, тоді як мовленнєві включають лексичні та граматичні навички, а також уміння розуміти і використовувати засоби міжфразового зв'язку.

Зв'язність тексту є однією з його основних характеристик, що забезпечується наявністю засобів зв'язку між фразами та абзацами. Засоби міжфразового зв'язку поділяються на лексичні (повний і частковий лексичний повтор, синонімічний повтор, займенниковий повтор) та граматичні (сполучники, сполучні прислівники, частки, вставні слова та словосполучення).

Засоби зв'язку граматичного типу виконують кілька важливих функцій, серед яких вираження порівняння, контрастування, причини, додавання, висновку, часу та наведення прикладів. Вони допомагають організувати текст і забезпечити його логічну послідовність, полегшуючи сприйняття та розуміння інформації, адже компетентність у письмі включає декілька основних складових знань. Декларативні знання включають мовні знання, такі як правила орфографії та синтаксису, лексичні одиниці, граматичні структури, засоби міжфразового зв'язку, а також стилістичні особливості різних типів і жанрів текстів. До цієї категорії також відносяться країнознавчі та лінгвокраїнознавчі знання, а також знання про компенсаторні стратегії в іншомовному письмі. Такі

знання в першу чергу стосуються вміння застосовувати ці знання на практиці. Вони включають знання структур і стандартів написання текстів, прийнятих у соціально-культурній спільноті певної мови, а також здатність планувати, створювати та коригувати писемні висловлювання різних типів. Це також включає використання компенсаторних стратегій, таких як перефразування, для ефективної передачі думок. Наприклад, вміння висловлювати почуття, потреби, бажання, описувати когось або щось, аргументувати, логічно викладати думки, використовувати засоби міжфразового зв'язку, а також структурувати інформацію в особистих і ділових листах. Це включає також уміння коротко передавати зміст і сенс оригінального тексту, а також переконструювати своє висловлювання, спрощуючи мовні засоби та ін.

Редько В. [73, с. 42] зауважує, що комунікативні здібності письма включають такі компоненти: *мотиваційна готовність* – внутрішнє бажання дитини брати участь у писемному спілкуванні; *орієнтація на читача* – здатність враховувати сприйняття написаного тексту майбутнім читачем, виходячи зі своїх цілей і намірів, тобто створювати текст таким чином, щоб він був сприйнятий читачем відповідно до задуму автора (вміння враховувати ситуацію та орієнтуватися на аудиторію); *прогнозування реакції читача* – здатність передбачати можливу реакцію на створений текст; *свідомий добір змісту й форми* – уміння усвідомлено вибирати зміст і мовні форми письмового висловлювання; *спонукання до дії* – здатність стимулювати читача до мовленнєвих або немовленнєвих дій через текст.

Комунікативні здібності письма охоплюють і загальні навички письма, зокрема ті, що розвиваються на основі рідної мови. Вони включають мовні та мовленнєві здібності, які є базою для створення письмових текстів і реалізації мовленнєвих (текстових) операцій та дій.

Аналізуючи особливості письма, варто зазначити, що ця діяльність, як і будь-яка інша, складається з таких ключових компонентів: мотив – причини або цілі створення тексту; предмет – висловлення своїх, власних міркувань, думок, їх обґрунтування чи передача ідей інших людей; результат – вплив на поведінку або реакцію адресата, до якого спрямовано текст.

Отже, саме ці елементи формують основу для розуміння письма як складного процесу, що поєднує когнітивні, емоційні та комунікативні аспекти, а формування іншомовної компетентності в письмі у здобувачів освіти є довготривалим процесом.

Враховуючи вимоги Державного стандарту базової середньої освіти [17] і чинних навчальної програми з іноземних мов [42], [46], основною і гіперважливою метою навчання письма у 5 класах ЗЗСО є взаємодія з іншими особами в письмовій формі, а метою навчання писемного мовлення – «формування комунікативної компетентності, яка забезпечує учневі вміння писемного спілкування в типових ситуаціях» [42]. Отож метою навчання письма є формування англомовної письмової комунікативної компетентності, що включає володіння графічними знаками, вміння грамотно структурувати зміст і форму письмового мовлення відповідно до стилістичних вимог. Також ця компетентність передбачає розвиток графічних автоматизмів, мовленнєвих навичок і вмінь, аутентичного розуміння предметного світу, розширення кругозору, оволодіння культурою та інтелектуальною готовності до творчого написання. Оскільки писемне мовлення визначається свободою творчості та можливістю вираження нестандартних думок, ідей та почуттів, воно спрямоване на самовираження автора. Основною метою письмового твору є відображення власного сприйняття світу, унікальності мислення та суб'єктивних відчуттів. Під час написання зв'язного письмового тексту залучаються всі види відчуттів, активізуються різні аналізатори (акустичний, мовленнєво-руховий, зоровий, руко-руховий) [35, с. 104]. Розвиток писемного мовлення передбачає вміння виражати власні думки, враження та спостереження щодо оточуючої дійсності, розвиток умінь письма. Варто наголосити, що оволодіння технікою письма та засвоєння звуко-буквенних відповідностей, які необхідні для розвитку вмінь читання й усного мовлення, реалізується в початковій школі, а у 5 класі робота над формуванням орфографічних навичок триває на основі нового мовного матеріалу. Ця робота триває і у наступних класах, впродовж усіх років навчання у ЗЗСО. Водночас процес розвитку писемного мовлення стає засобом, що сприяє формуванню

вмінь і навичок усного мовлення. Цей процес реалізується через такі напрями: складання докладних та вибіркового переказів прочитаних або вислуханих текстів; створення власних письмових висловлювань (розповідей, описів, роздумів) на актуальні теми; формування висловлювань із прямою комунікацією англійської писемної комунікативної компетентності з певною метою (лист, оголошення, привітання, запрошення, інструкцію тощо). Сам процес написання включає участь мовно-артикуляційного, слухового, рухового та зорового аналізаторів, які постійно взаємодіють під час цього процесу. Ослаблення одного з аналізаторів може впливати на всю ланку, а письмо вимагає волевого і фізичного напруження. Навички складання речень зі слів та конструювання текстів ґрунтуються на вмінні писати, виборі лексичних одиниць та граматичних структур, і результатом письмового висловлення є письмовий текст.

Зауважимо, що навчання письма включає три компоненти: лінгвістичний, методичний і психологічний. Лінгвістичний компонент охоплює орфографію і систему правил використання письмових знаків. Графічне написання фіксує думку та допомагає усвідомити написане, сприяючи кращому запам'ятовуванню матеріалу. Методичний компонент передбачає володіння раціональними прийомами засвоєння графіки та орфографії, а також навичками запису, анотування та реферування, що інтенсифікує ефективне навчання. Психологічний компонент формує графічні та орфографічні навички, а також вміння користуватися ними при виконанні письмових завдань. На сьогодні спостерігається зміна у визначенні значення та ролі навчання письма. Цей процес стає все більш важливим, оскільки письмо є продуктивним видом діяльності, спрямованим на запис мовлення з метою його передачі іншим. Результатом цієї діяльності є текст.

Важливим аспектом навчання письма є *визначення його мети*: передавати ідеї через зміст повідомлення або через його форму. З іншого боку, автор тексту повинен обережно балансувати між змістом і формою, враховуючи охайність, почерк, правопис, пунктуацію, граматичні форми та лексичний вибір. Повільний та рефлексивний характер письмового процесу

дозволяє автору приділити увагу формальним аспектам, зокрема на етапі визначення вимог та оцінювання. Однак виникає виклик у пошуку і підтриманні розумного балансу між змістом та формою. Як мовленнєва діяльність, письмо ґрунтується на навичках писати, що включає каліграфію, орфографію, композицію тексту, а також знання лексики та граматики. Отже, комунікативне письмо – це виразовий вид мовленнєвої діяльності, що виражається у мовленнєвому спрямуванні, яке фіксується у письмовій формі. Метою навчання комунікативного письма є розвиток навичок створення різноманітних типів та жанрів письмових повідомлень. Процес формування компетентності у техніці письма іноземною мовою ускладнюється за рахунок трьох груп факторів: індивідуальних особливостей учнів, особливостей іноземної мови та умов навчання, які включають вчителя, технології навчання і навчальні матеріали. Письмо, як вид мовленнєвої діяльності, значно покращує запам'ятовування матеріалу, незалежно від того, чи йдеться про лексичний чи граматичний матеріал, та сприяє підтримці та вдосконаленню рівня говоріння та читання. Написаний текст краще запам'ятовується, що дозволяє уникати повторень. Процес письмового мовлення складається з етапів кодування та декодування у графіці, а його зв'язок із усним мовленням та читанням відзначається наявністю усного випередження.

Письмо у навчальному процесі з іноземної мови виконує не лише комунікативну та продуктивну функції, а й слугує важливим інструментом контролю знань та вмінь учнів. З одного боку, письмена діяльність дозволяє вчителю оцінити рівень засвоєння лексико-граматичного матеріалу, структурованість мовлення та здатність школярів застосовувати знання у різноманітних мовленнєвих ситуаціях. З іншого боку, сам процес письма виступає засобом самоконтролю для учнів, оскільки передбачає свідоме планування висловлювання, перевірку правильності написання слів, пунктуації, граматичних конструкцій та логічності викладу думок.

У методичній літературі письмо розглядається як «ефективний засіб контролю іншомовної компетентності, що дає можливість диференційовано оцінювати знання та навички учнів, відстежувати динаміку їхнього навчального

прогресу та виявляти проблемні зони для подальшого удосконалення навчання» [15, с. 198]. Застосування письма в контролі включає різні форми: листові роботи, диктанти, тести, творчі завдання, контрольні та самостійні роботи. Кожна з цих форм дозволяє не лише перевіряти рівень засвоєння матеріалу, а й стимулює розвиток мовленнєвих навичок, логічного мислення та здатності до самокорекції.

Особливу роль у процесі контролю відіграє диференційований підхід до завдань письма. Вчитель, враховуючи індивідуальні особливості учнів та їх мовленнєві компетентності, може пропонувати завдання різного рівня складності, що дозволяє оцінювати не тільки репродуктивні навички, а й продуктивне застосування мови у письмовій формі. Наприклад, для початкового рівня ефективними є вправи на відтворення лексичних одиниць та простих речей, тоді як для середнього та старшого рівня доцільно включати складання творів, описів, листів, есе або виконання проектних завдань у письмовій формі. Тож письмо у навчанні іноземної мови є комплексним засобом контролю, який поєднує оцінювальні та розвивальні функції, забезпечує моніторинг успішності навчального процесу та формування мовної компетентності здобувачів освіти. Ефективне використання письма як інструменту контролю сприяє підвищенню відповідальності школярів за результати навчання, стимулює самостійність та сприяє розвитку критичного мислення в процесі опанування іноземної мови.

Відмінною особливістю письма як виду МД є те, що його результат фіксується за допомогою графічних знаків. Це потребує не лише утворення нервово-мозкових зв'язків між слуховим і мовленнєво-моторним аналізаторами, як у процесі усного мовлення, але й додаткового залучення зорово-графічних зв'язків. Іншими словами, під час письма формуються зв'язки між артикуляційно-слуховими центрами, з одного боку, та зоровими і моторними центрами, які контролюють рухи руки, з іншого. Така взаємодія створює додатковий рівень координації, необхідний для правильного написання тексту. Отже, для здійснення акту письма необхідна участь ще й моторного аналізатора – руки. Специфіка письма як комунікативного акту полягає у відсутності

безпосереднього контакту з партнером по спілкуванню, комунікатором. У процесі письма увага того, хто пише, одночасно розподіляється між змістом і формою тексту, що дозволяє ретельно опрацювати як логічну структуру, так і мовну форму. Це відрізняє письмову діяльність від усної, де увага більше зосереджена на змісті.

Вважаємо, що ще однією важливою особливістю письма є його тісний зв'язок з усним мовленням. Письмо, хоч і є більш пізньою формою мовленнєвої діяльності, ґрунтується на внутрішньому мовленні, яке є інтеріоризованою формою усного мовлення. Водночас, на відміну від усного мовлення, письмове мовлення з часом набуває певної автономії у процесі свого розвитку.

Зауважимо, що обидва види МД – і говоріння, і письмо – функціонально доповнюють одне одного. Вони спираються на спільні психофізіологічні механізми, такі як осмислення, пам'ять, синтез тощо, а також на специфічні механізми, що забезпечують процеси конструювання повідомлень, вибір лексичних і граматичних структур, прогнозування та дискурсивність.

Оскільки і говоріння, і письмо є продуктивними видами мовлення, то вони обидва потребують цілеспрямованості, самостійності, динамічності та інтегрованості у процес комунікації. Рівні формування усного мовлення та письма мають спільну структуру: *«Перший рівень* – формування мотиву та визначення комунікативного наміру. *Другий рівень* – лексико-граматичне оформлення думки у внутрішньому мовленні, тобто створення внутрішньої схеми висловлювання. *Третій рівень* – реалізація висловлювання у зовнішній формі (графічній чи звуковій) та отримання зворотного зв'язку через зоровий контроль [73, с. 225].

Варто зауважити, що говоріння та письмо мають різну матеріальну основу: у говорінні це звуки, а у письмі – графічні знаки. У процесі говоріння завжди є безпосередній слухач, використовуються інтонація, а також паралінгвістичні засоби, такі як жести, міміка, пози, що відсутні у письмовому спілкуванні. Водночас у письмі інтонацію частково замінює пунктуація. «Сучасні інформаційні технології дозволяють скоротити дистанцію між автором і реципієнтом, забезпечуючи майже миттєвий зворотний зв'язок у

режимі онлайн». Крім того, міміка та жести частково компенсуються графічними символами – «смайлами» (емодзі) [73, с. 225].

Варто зауважити, що в процесі усного безпосереднього мовлення попереднє планування висловлювання є мінімальним, оскільки мовлення відбувається спонтанно, під впливом контексту ситуації та реакції співрозмовників. Натомість писемне висловлювання, як правило, вимагає ретельного планування. Воно охоплює продумування структури тексту, відбір змісту та мовних засобів, що дає змогу автору забезпечити більшу чіткість, логічність та ефективність у передачі своїх думок.

Зазначимо, що зв'язок письма з читанням є тісним і не викликає сумніву, адже вони є тісно взаємопов'язаними видами мовленнєвої діяльності, що належать до писемного мовлення. Оскільки базовими процесами текстової діяльності є як розуміння, так і породження текстів, важливо, щоб у навчальному процесі ці два види діяльності взаємодіяли і доповнювали один одного. Це означає, що учні мають не тільки писати, а й аналізувати, осмислювати текстові зразки перед тим, як створювати власні писемні висловлювання. Тож процес удосконалення письма містить у собі перечитування написаного, а також усвідомлення структури і змісту типового тексту, який учень вивчає. Завдяки цьому він може відточити свої письмові навички, спираючись на зразки, а також за допомогою самоконтролю, щоб виявити та виправити можливі помилки. Щодо засобів навчання, важливу роль відіграють не лише традиційні матеріали, як зошити та класна дошка, а й сучасні, новітні технології. Зауважимо, що мультимедійна дошка дає можливість демонструвати учням написані тексти, обговорювати їх і редагувати, що значно полегшує навчання. Використання інноваційних технологій, зокрема комп'ютерних технологій, в тому числі написання текстів на дисплеї комп'ютера, дає змогу учням перевіряти орфографію та отримувати зворотний зв'язок через автоматичні перевірки помилок програмами. У комп'ютерних класах це дозволяє здобувачам освіти швидко виправляти помилки та покращувати свої письмові навички. Такі засоби також використовуються для подачі зразків письмових текстів, аналізу міжтекстового

зв'язку, заміни або вставки необхідних елементів, що сприяє розвитку їх письмової компетентності.

Отже, дидактична сутність формування ІПК п'ятикласників полягає в забезпеченні цілісного розвитку в здобувачів освіти ЗЗСО здатності сприймати, відтворювати, інтерпретувати та продукувати іншомовні висловлювання відповідно до комунікативних ситуацій, вікових можливостей та навчальних потреб. Метою цього процесу є формування в учнів комунікативної готовності до іншомовної взаємодії як в межах навчального спілкування, так і в умовах розширених соціокультурних. Структура іншомовної комунікативної компетентності охоплює взаємопов'язані компоненти – лінгвістичний, мовленнєвий, соціокультурний та стратегічний, які у сукупності визначають рівень оволодіння іноземною мовою. Кожний компонент виконує специфічну функцію, забезпечуючи відповідно знання мовних одиниць та правил їх використання, вміння здійснювати інші види МД, здатність діяти відповідно до культурних норм та комунікативних умов, а також реалізовувати компенсаторні стратегії.

1.2. Теоретичний аналіз підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу

Відповідно до компетентнісної парадигми, пріоритетними напрямками трансформації змісту навчання іноземних мов є: дидактична інтерпретація змісту навчального матеріалу передбачає його аналіз з позицій доцільності, доступності, відповідності комунікативним потребам здобувачів освіти конкретної вікової групи та оптимальності щодо забезпечення реалізації їх комунікативних намірів; виявлення для здобувачів освіти суттєвих зв'язків між опанованим матеріалом та життєвою практикою передбачає встановлення рівня його прагматичності, тобто сфер і способів застосування в реальних комунікативних ситуаціях; забезпечення результативного залучення мовного та мовленнєвого матеріалу у всі види мовленнєвої діяльності передбачає підвищення вмотивованості відповідних навчальних операцій та дій, застосування оптимально структурованої системи вправ та завдань, а також

використання методично вивірених додаткових дидактичних засобів; сприяння усвідомленому і вмотивованому засвоєнню здобувачами освіти способів діяльності з навчальним іншомовним матеріалом у межах певного кола понять, явищ, процесів, об'єктів, фактів, зокрема тем для спілкування, текстів для читання, змісту вправ і завдань, змісту правил-інструкцій тощо. Поділяємо думку В. Редько, що «саме ці положення мають слугувати вчителю підґрунтям для побудови змісту компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у сучасному ЗНЗ, на це повинен бути спрямований зміст кожного уроку» [75, с. 4]. Важливим компонентом компетентнісно орієнтованого змісту навчання іноземної мови є формування здобувачів освіти важливого вміння – вміння вчитися, як цілісного особистісного утворення, котре включає знання про способи діяльності, досвід їх застосування, надбання пізнавального іншомовного досвіду, ціннісного ставлення до процесу учіння.

Вважаємо, що іноземним філологам необхідно враховувати той факт, що здатність самостійно діяти здобувачі освіти виявляють індивідуально у процесі усвідомленого самостійного виконання іншомовних операцій і дій відповідно до власних індивідуальних можливостей, характерних своєму віку. Роль вчителя іноземної мови в цьому процесі, на наше переконання, полягає в раціональній організації та оптимізації навчальної діяльності кожного здобувача освіти, що передбачає стимулювання в ньому впевненості у власній здатності успішно виконувати навчальні завдання та формування позитивного ставлення до результатів власної роботи. КОН іноземних мов вимагає свідомого оволодіння здобувачами ЗЗСО системою знань, мовленнєвих навичок та вмінь та здатності застосовувати їх у реальній іншомовній комунікативній діяльності. У цьому контексті педагог-словесник має забезпечити накопичення здобувачам освіти досвіду функціонування в різних сферах іншомовної комунікації, враховуючи вікові та психологічні особливості школярів на різних етапах шкільного навчання. Окрім того, педагог повинен створити умови для опанування здобувачами освіти необхідного комплексу знань, навичок та вмінь, що забезпечують досягнення ними рівня іншомовної компетентності, визначеного Загальноєвропейськими рекомендаціями мовної

освіти [20] та відображеного у дескрипторах рівнів A1, A2, B1 та B2. Відтак, здобувач освіти має знати: «як організовувати/підтримувати іншомовне спілкування в різних соціально-комунікативних умовах відповідно до тематики, окресленої навчальною програмою; які мають бути норми комунікативної поведінки за різних обставин спілкування; якими мовними одиницями доцільно керуватися під час продукування усних і писемних висловлень у різних часових і локальних ситуаціях; які мовленнєві зразки необхідно використовувати в різних умовах спілкування, зокрема з представниками різних соціальних статусів і груп, на зустрічах/зібраннях різного соціального спрямування; з яких джерел і якими способами здобувати необхідну інформацію для задоволення власних комунікативних потреб; як проявляти гнучкість своєї комунікативної поведінки і які невербальні стратегії використовувати за умов дефіциту певного мовленнєвого досвіду; якими методами і в який спосіб удосконалювати власний іншомовний комунікативний досвід» [71, с. 200]. Здобувач освіти також має уміти: «адекватно реагувати на мовленнєві та немовленнєві коди свого іншомовного співрозмовника; орієнтуватися в міжкультурній ситуації під час спілкування, передбачати можливі культурологічні перешкоди та долати труднощі, пов'язані з ними; долати міжкультурні непорозуміння та конфліктні ситуації під час спілкування у формі діалогу культур; порівнювати значення культурологічних процесів і явищ у різних культурах (чужій і своїй); толерантно ставитися до іншої культури, поважати її особливості, навіть якщо вони відрізняються від національної культури, чи суперечать їй; адекватно добирати для спілкування лексичні одиниці з національнокультурним компонентом відповідно до умов комунікації та розпізнавати їх в усному та писемному мовленні (лінгвокраїнознавчі знання); адекватно використовувати вербальні культурологічні знання в ситуаціях іншомовного міжкультурного спілкування, зокрема враховувати його мету і соціальні обставини та особливості (соціальний статус, професію, вік тощо) партнера/партнерів по спілкуванню; прогнозувати можливу мовленнєву та немовленнєву поведінку партнера по спілкуванню і уміти адекватно поводити себе у вербальному і поведінковому

аспектах; успішно реалізовувати творчі комунікативні завдання, яким не властиві раніше запрограмовані способи виконання; не тільки володіти певним обсягом навчального матеріалу відповідно до вимог чинної програми, але й використовувати способи діяльності, що забезпечують успішність освіти; виробляти свої способи творчої навчально-пізнавальної діяльності відповідно до індивідуальних можливостей, усвідомлено створювати власну траєкторію навчання; трансформувати, модифікувати, експериментувати з метою вдосконалення змістового і процесуального складників своєї навчальної роботи; переборювати побоювання припуститися помилок у процесі оволодіння іншомовною комунікативною діяльністю, що часто, як засвідчує практика, виявляється психологічною перешкодою для участі у спілкуванні; володіти емпатією як готовністю до спілкування із представниками інших культур, толерантно ставитися до них, до їхнього життєвого досвіду та умов, у яких відбувається комунікація; адекватно використовувати невербальні засоби спілкування з метою досягнення очікуваних результатів; формувати в собі відчуття здогадки, антиципації, синонімії тощо і за потреби вміти раціонально користуватися ними; самостійно створювати мовленнєвий продукт як в усній, так і в письмовій формі, що відповідає параметрам, які до нього визначаються за тематикою, обсягом, структурою, змістом, мовним наповненням; творчо й успішно взаємодіяти з іншими суб'єктами навчального процесу, толерантно до них ставитися, відчувати власну відповідальність за результати колективної діяльності; бути вмотивованою та зацікавленою особистістю у виконанні навчальних іншомовних комунікативних завдань, проявляти активність під час вербальної взаємодії, відповідати за рівень власного розвитку, власної освіти і власного виховання; об'єктивно оцінювати свої навчальні іншомовні здібності і вміти їх коригувати відповідно до запрограмованого рівня та комунікативних потреб» [71, с. 201]. Відповідно і вчителеві необхідно дотримуватися певних принципів під час проведення уроків іноземної мови: добирати та структуровано організовувати мовний та мовленнєвий матеріал відповідно до комунікативних потреб здобувачів освіти певної вікової групи та включати його до змісту навчання таким чином, щоб він слугував ефективним засобом

формування іншомовної комунікативної компетентності; чітко визначати комплекс навчально-комунікативних дій, якими мають оволодіти здобувачі освіти в процесі набуття досвіду іншомовної взаємодії, забезпечуючи їх методичну доцільність та послідовність; дидактично обґрунтовано добирати вправи та завдання як інструменти формування мовних операцій та мовленнєвих дій, що сприяють реалізації комунікативних намірів здобувачів освіти у межах тематичних сфер, визначених навчальними програмами [68]; визначати перелік навчальних стратегій, необхідних для ефективної організації самостійної навчальної діяльності школярів; інтегрувати у зміст уроків види й форми діяльності, наближені до реальних умов іншомовної комунікації, які є доступними та посилюючими для здобувачів освіти відповідної вікової категорії; використовувати навчально-мовленнєві ситуації як дієві засоби моделювання іншого мовного спілкування, що спрямовують здобувачів освіти на дотримання адекватної комунікативної поведінки у різних соціально-комунікативних контекстах; визначати оптимальний обсяг соціокультурної інформації та добирати ефективні форми та види діяльності, які забезпечують формування у здобувачів освіти умінь міжкультурної комунікації та сприяють реалізації концепції «діалогу культур».

Переконані, що зазначені вище рівні навченості школярів можуть слугувати вчителям орієнтирами для організації компетентісно спрямованого процесу навчання іншомовного спілкування у ЗНЗ.

Зауважимо, що, відповідно до європейських стандартів [20], після завершення навчального курсу в початковій школі учні мають досягти рівня А1. В основній школі (5–9 класи) розпочинається етап систематичної та послідовної роботи з автентичними навчальними матеріалами, які сприяють оволодінню нормативним спілкуванням. Помітно зростає обсяг навчального матеріалу, у тому числі того, який спрямований на формування соціокультурної та соціолінгвістичної компетентностей. Чіткіше проявляється функція іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування і як інструмента в діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Оволодіння іноземною мовою все частіше розглядається не як накопичення певної суми знань про мову, а як

певний рівень сформованості навичок і вмінь використовувати її для усного і писемного спілкування, як механізм пізнання інших народів і культур. Програмова тематика для спілкування охоплює різноманітні галузі знань, серед них і ті, які були об'єктом вивчення на уроках з інших навчальних предметів (міжпредметні зв'язки), і з власного життєвого досвіду школярів. Зростає доля самостійної роботи здобувачів освіти, урізноманітнюються види навчальної діяльності, активно використовуються мовленнєві ситуації, що наближають навчальне спілкування до реальних умов. Здобувачі освіти поступово оволодівають уміннями читати різножанрову літературу, розуміти радіо- і телепрограми доступного рівня складності відповідно до набутого іншомовного досвіду. Саме ці особливості мають слугувати іноземним філологам підґрунтям для вибору вправ і завдань, які здатні забезпечувати успішне виконання вимог навчальних програм. Відповідно до європейських стандартів [20] здобувачі освіти основної загальноосвітньої школи мають досягти рівня A2, а учні спеціалізованих шкіл – A2+. У старшій школі (10 – 11 класи) оновлення змісту пов'язане насамперед з упровадженням рівневого навчання іноземних мов.

Переконані, що кожна ситуація, яка моделюється на уроці англійської мови, має сприяти збагаченню словникового запасу школярів, засвоєнню ними особливостей граматики та стилістики іноземної мови, етикетних конструкцій, подолання мовного бар'єру, створення сприятливого психологічного клімату. Окрім того, на нашу думку, вчитель-словесник повинен визначити основні теми національної культури країни, мова якої вивчається, що стосуються культури, літератури, історії, мистецтва, географії, наукових здобутків, суспільно-державного устрою, особливостей побуту, традицій, звичаїв тощо. Однак, при цьому не варто забувати, що здобувачі освіти закладів загальної середньої освіти уже мають свої уподобання, певні потреби й інтереси, саме тому особливу увагу доцільно приділяти тим видам діяльності, які роблять навчання яскравим, захоплюючим і творчим процесом. Тож при цьому педагогові в першу чергу необхідно враховувати зміст навчального матеріалу з інших навчальних предметів, що може сприяти інтеграції знань, умінь і навиків із різних наукових галузей, збагачуючи таким чином уроки іноземної мови.

Зазначимо, що рівень навчальних досягнень здобувачів освіти старшої школи відповідно до європейських стандартів [20] має досягати B1, а випускників спеціалізованих шкіл – B2. Відповідно до засад КОН іноземних мов, а також з урахуванням психофізіологічних можливостей здобувачів освіти різних вікових категорій, вчитель-словесник має здійснювати обґрунтований добір засобів формування іншомовної комунікативної компетентності (вправ, завдань, ілюстративних матеріалів, видів і форм навчально-комунікативної діяльності тощо). Зазначені засоби у сучасному навчальному процесі виконують розширені функції та повинні відповідати низці критеріїв, а саме: умотивовувати навчальну діяльність школярів, спрямовану на опанування іноземною мовою; активізувати мовленнєву діяльність здобувачів освіти і забезпечувати їхню поступову адаптацію до реальних умов комунікації; залучати здобувачів освіти до процесу ситуативного спілкування та сприяти усвідомленню ними ситуативної зумовленості змісту висловлювання; забезпечувати раціональну дидактичну організацію комунікативної взаємодії, надаючи школярам можливість усвідомлювати власну роль і функції під час спілкування; сприяти усвідомленому виконанню мовленнєвих дій, необхідних для опанування способів діяльності з метою засвоєння значення, форми та функцій мовних одиниць у комунікації; розвивати комунікативну прагматичність, тобто вміння доцільно добирати й використовувати мовні та мовленнєві засоби для продукування й розуміння текстів в усній та письмовій формах; формувати в здобувачів освіти здатність усвідомлювати функціональність комунікативних актів під час побудови змісту та структури висловлювань; сприяти розвитку комунікативного мислення, зокрема вмінню свідомо переключати увагу й трансформувати зміст залежно від комунікативної мети; формувати рефлексивні вміння, що забезпечують усвідомлення власних досягнень та стимулюють потребу у самовдосконаленні; розвивати емоційну складову комунікації, допомагаючи здобувачам освіти набувати досвіду адекватної поведінки в умовах взаємодії з комунікантами різного соціального статусу; забезпечувати оволодіння уміннями здійснювати повноцінну комунікативну взаємодію, притаманну реальному процесу спілкування:

розпочинати, підтримувати й завершувати комунікативний акт, уточнювати інформацію, висловлювати незгоду, оцінювати, аргументувати власну позицію.

Педагогу варто також звернути увагу на співвідношення видів мовленнєвої діяльності. Шкільною навчальною програмою [42], [67] передбачається формування у здобувачів освіти іншомовної комунікативної компетентності, що ототожнюється з володінням мовою як засобом спілкування, то й сама діяльність має бути зорієнтованою на всі види мовленнєвої комунікації – говорінням, аудіюванням, читанням, письмом. Звісно, що здобувачі освіти мають оволодівати видами мовленнєвої діяльності рівномірно й одночасно. Упродовж усього шкільного курсу на певному етапі можливе домінування одного або кількох видів, а також різноманітні зміни в їх співвідношенні. Погоджуємося із укладачами методичного посібника «Методика компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій», що «ключові компетентності в процесі навчання іноземної мови формуються різною мірою на засадах наступності й перспективності. Загалом відбувається прирощення знань, здобутих у початкових класах, накопичення комунікативного досвіду учнів, формування психічних процесів, ціннісних орієнтацій» [40, с. 11].

Отже, аналіз одностайно підтвердив, що письмо потрібно розглядати як інтегроване уміння, що поєднує орфографічну та граматичну правильність, змістову логіку, структурну організацію та дотримання жанрово-стилістичних норм. Оволодіння видами МД повинно здійснюватися системно, взаємопов'язано, збалансовано, відповідно до іншомовних комунікативних потреб і ситуацій спілкування. Теоретичний аналіз підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО засвідчив, що розвиток уміння письмово висловлюватися є багатовимірним процесом, що ґрунтується на взаємодії мовленнєвих, когнітивних, соціокультурних та особистісних факторів. При формуванні ІКК у письмі учнів 5 класу ЗЗСО важливо опиратися на компетентісний підхід, що забезпечуватиме сформованість у здобувачів освіти не лише мовних умінь, а й здатності використовувати їх у конкретних мовленнєвих ситуаціях.

1.3. Психолого-вікові особливості розвитку писемного мовлення учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти

Психологічний аспект відіграє ключову роль у формуванні міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. Учень повинен бути внутрішньо готовим до спілкування з представниками інших культур і відкритим до їхнього пізнання. Завдання вчителя – допомогти створити сприятливу атмосферу, яка мотивуватиме учнів до спілкування іноземною мовою, знижуючи страх перед помилками та сприяючи зацікавленості в удосконаленні мовленнєвих навичок. У цьому контексті важливо враховувати аспекти, виокремлені В. Редьком [73, с. 7–8], що є «тотожними чинникам впливу на формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, а саме: цільовий, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-оцінний, рефлексійний, які повинні узгоджуватися з віковими особливостями, зацікавленостями, інтересами, уподобаннями, потенційними можливостями учнів 5 класів ЗЗСО та забезпечувати системне набуття ними певного міжкультурного іншомовного комунікативного досвіду» [73, с. 8].

Зауважимо, що плануючи урок, педагог повинен підходити творчо з урахуванням усіх чинників, що впливають на формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. Обираючи систему вправ чи певну групу завдань, надзвичайно важливо визначити, якою мірою вони сприятимуть розвитку цієї компетентності, а також не можливо оминати психолого-вікових особливостей здобувачів освіти, адже підбір системи вправ для формування іншомовної компетентності в письмі повинен опиратись на індивідуальні особливості учнів, повинні бути посильними для відповідного віку.

На наше переконання, педагог має організовувати навчально-виховний процес таким чином, щоб кожна нова тема сприймалася учнями як важливий етап на шляху досягнення кінцевої мети. Учень повинен бачити, як з кожним етапом вивчення іноземної мови йому стає легше спілкуватися нею, адже він збагачує свій словниковий запас і розширює комунікативний репертуар

граматичних конструкцій. Важливо, щоб учень усвідомлював свій прогрес у процесі оволодіння іноземною мовою.

Завдання вчителя, на нашу думку, полягає в тому, щоб навчити учнів визначати мету навчання іноземної мови, адже «чітко сформульована мета допомагає учням відстежувати динаміку особистих результатів навчання іноземної мови» [73, с. 7], а вчителю – дібрати максимально оптимальні методи, прийоми і засоби роботи, спроектувати форму роботи. Важливо, щоб кожен учень упродовж уроку здобув конкретний результат: «що йому вдалося добре, над чим потрібно ще попрацювати, вдосконалити, і, що найважливіше, усвідомлювати власну відповідальність за здобуті результати» [73, с. 7].

Вважаємо, що реалізація цільового аспекту надзвичайно тісно пов'язана з мотиваційним аспектом формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, який стимулює навчальну діяльність учнів. Підтримка стійкої мотивації до вивчення іноземної мови повинна завжди бути в центрі уваги вчителя. Кожен урок іноземної мови, на наше переконання, повинен бути орієнтованим на особисту зацікавленість учнів 5 класу ЗЗСО у засвоєнні навчального матеріалу, оволодінні іноземною мовою, адже для якісного результату надважливо, щоб кожен школяр розумів, що усі завдання є важливими, що виконання тієї чи іншої справи принесе йому нові знання. Когнітивний аспект формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності надає учням певні мовні та соціокультурні знання про значення, форми й функції мовних одиниць, що використовуються в спілкуванні, а також про історичні, культурні та побутові аспекти життєдіяльності країни/країн, мова яких вивчається. Цей аспект сприяє засвоєнню учнями мовних і позамовних відомостей, що полегшує міжкультурну комунікацію та забезпечує її ефективність.

До завдань, які мають бути виконані в процесі формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, належать: «визначення обсягу лінгвокраїнознавчого матеріалу з урахуванням психолого-вікових особливостей учнів 5 класів ЗЗСО; виявлення відповідності навчального матеріалу завданням навчання іноземної мови загалом і кожного

уроку зокрема; добір певного дидактичного матеріалу, що відповідав би типологічним характеристикам здобувачів освіти; пошук ефективних шляхів залучення учнів 5 класу ЗЗСО до здобутків світової культури» [35, с. 57]. Учні 5 класу ЗЗСО мають виконувати чіткі, конкретні комунікативні завдання в комунікативних ситуаціях або в ході гри, наприклад: познайомитися з іншими, розповісти про себе і своє хобі, поставити певні запитання, уточнити інформацію, висловити своє ставлення, згоду/відмову, радість, здивування тощо. Вважаємо, що діяльнісний аспект формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів 5 класу ЗЗСО передбачає використання ними здобутих у процесі вивчення іноземної мови блоку теоретичних знань, умінь та навиків у практичній іншомовній діяльності. Учителю має обрати найдоцільніші та найефективніші прийоми та форми роботи з країнознавчим матеріалом. Як показує педагогічна практика, навчання іншомовного спілкування активно підтримується через мовленнєві ситуації, різноманітні ігри, квести, вікторини, кросворди, які допомагають з'ясувати, що учні вже знають, що викликає в них найбільший інтерес та зацікавлення і на що варто звернути особливу увагу, у чому потрібно ще попрацювати, що потрібно ще піді вчити, осмислити. Наголосимо, що стратегія побудови уроку іноземної мови, орієнтованого на конкретну тему, передбачає включення в його структуру матеріалів та завдань, спрямованих на формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. Зокрема, це ситуаційні завдання, компетентісно орієнтовані завдання та рольові ігри. Включення системи вправ для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності стимулює, на наше переконання, когнітивну активність учнів 5 класів ЗЗСО іноземною мовою та сприяє засвоєнню системи мовних і лінгвокраїнознавчих знань. У цьому контексті, на нашу думку, учителям англійської мови доцільно залучати п'ятикласників до усіх видів МД, спонукати їх до інформаційного пошуку, заохочувати читати іншомовні тексти, користуватися словниками (у тому числі електронними), ставити їх у проблемні мовні ситуації. На наше переконання, значний пізнавальний, розвивальний і виховний потенціал має робота з текстом

(важливо використовувати тексти різних жанрів та стилів) як засобом формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності.

Також ефективною є, на нашу думку, діяльність із наочними матеріалами (візуальними), оскільки вона сприяє збагаченню словникового запасу, формуванню граматичних навичок та розвитку емоційного світу п'ятикласників. Вважаємо, що учителям для активізації навчального процесу доцільно використовувати мультимедійні засоби, ілюстрації, репродукції картин, стенди, фотографії, географічні мапи, буклети, які містять важливу лінгвокраїнознавчу інформацію, адже це активізує зорові канали сприймання. У цьому контексті доцільним також буде використання і технічних засобів навчання. Добір таких матеріалів допомагає врахувати емоційно-оцінний аспект формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, оскільки учні 5 класу ЗЗСО висловлюватимуть свої враження, почуття та емоції від побаченого чи почутого, даватимуть власну оцінку суб'єктам спілкування та результатам їхньої діяльності, а також виявлятимуть зацікавленість у певній темі. Варто, на нашу думку, зупинитися і на рефлексійному аспекті, який спонукає педагога залучати учнів ЗЗСО до системної рефлексії, що сприяє «розвиткові в них вимогливості, самовдосконалення й самокритичності, усвідомленого ставлення до своїх успіхів і невдач, навчає їх формувати власні цілі в процесі опанування іноземної мови, бачити труднощі, проблеми та шляхи їх розв'язання, прогнозувати очікувані результати» [99, с. 54]. Тож урахування означених аспектів в освітньо-виховному процесі, на наше переконання, зумовлює творчий підхід педагога до уроків англійської мови, сприяє урізноманітненню завдань на уроці, що є надзвичайно важливим, адже однотипні завдання «втомлюють» учнів, не викликають інтересу до навчання, створюють ситуацію несприйняття; диференціацію системи завдань з урахуванням психолого-вікових та особистісних характеристик школярів, щоб навчання іноземної мови стало посильним та цікавим для кожного учня.

Із власного практичного досвіду, отриманого під час проходження педагогічної практики, зазначимо, що надважливо дотримуватися послідовного підходу у формуванні іншомовної комунікативної компетентності у письмі:

пов'язувати кожную навчальну тему з попереднім матеріалом, оскільки це дасть змогу актуалізувати здобуті раніше знання, уміння і навички, систематизувати їх, а також краще запам'ятати нові. Переконані, що вчителів англійської мови важливо залучати здобувачів освіти до самостійного пошуку нових знань, висловлення припущень. У цьому контексті надзвичайно велике значення також має сприятливий психологічний клімат, тому важливо емоційно впливати на учнів, добираючи цікавий та яскравий навчальний матеріал, способи емоційної подачі його та засоби зацікавлення ним школярами. Лише такий підхід, на нашу думку, уможливить подолання в дітей мовного бар'єру.

Тож процес формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО базується на системному, особистісно орієнтованому й діяльнісному підходах, що значною мірою визначає добір навчального матеріалу, пошук методів навчання, форм, прийомів та засобів навчання з урахуванням психолого-вікових особливостей та потенційних можливостей школярів, їхніх освітніх потреб і змістового потенціалу навчального матеріалу, його ролі у формуванні міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності та побудові системної роботи на уроках іноземної мови в закладах загальної середньої освіти.

Отже, важливо, щоб формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності стало ключовим завданням навчання іноземної мови у 5 класі ЗЗСО, оскільки саме цей феномен передбачає формування в учнів готовності та здатності до оволодіння іноземною мовою, подолання мовного бар'єру, оволодіння певною системою знань про історію, літературу, культуру країни, мова якої вивчається. Важливо, на нашу думку, щоб ці знання учні уміли співставляти з набутками рідної культури. Саме це сформує можливість спілкування здобувачів освіти на міжкультурному рівні. Для забезпечення ефективності цього процесу вчителів важливо враховувати психолого-вікові особливості школярів, їхні уподобання, а також здобутки сучасної методичної науки, вимоги Державного стандарту [17]. Варто зауважити, що після прийняття Загальноєвропейських рекомендацій (2001 р.) як основного орієнтира змін у сфері іншомовної освіти, навчальні досягнення

учнів закладів загальної середньої освіти почали описуватися в термінах компетентностей [20]. Відповідно, «основною метою навчання іноземних мов визначено формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності» [20, с. 4]. Сьогодні її «складниками є: лінгвістична, мовленнєва, соціокультурна та навчально-стратегічна компетентності» [20, с. 5].

Наголосимо, що всі компоненти іншомовної комунікативної компетентності тісно взаємопов'язані і комплексно впливають на розвиток у здобувачів освіти здатності здійснювати іншомовне спілкування в ситуаціях комунікативної взаємодії, визначених навчальною програмою. У межах кожної компетентності визначені змістові лінії, які деталізують напрями навчальної діяльності учнів. Для вчителя запропонована структура слугує орієнтиром, який надає чітке уявлення про навички й уміння, що повинні бути сформовані в учнів, а також визначає зміст соціокультурного компонента, що є основою для формування готовності учня до міжкультурного діалогу. Крім того, ця структура дає вчителю орієнтир щодо пріоритетних видів діяльності в процесі навчання для формування комунікативних умінь у різних видах мовленнєвої діяльності. Реалізація кожного з компонентів іншомовної комунікативної компетентності відбувається на основі взаємопов'язаного навчання всіх видів МД, забезпечуючи соціокультурну спрямованість навчального процесу. Однак характеристика змісту соціокультурного компонента іншомовної комунікативної компетентності викликає зауваження: процес оволодіння іноземною мовою часто зорієнтований на адаптацію учнів до іншої соціокультурної реальності і діалог з представниками інших культур спроектовується відповідно до їхніх правил та норм. При цьому не завжди враховується, що сам учень є носієм іншої культурної ментальності та ціннісних орієнтирів, які є характерними для його рідної культури. Тому, на наш погляд, запропоноване бачення іншомовної комунікативної компетентності не зовсім відповідає принципу «діалогу культур», який передбачає рівноправну взаємодію і взаєморозуміння між представниками різних культур. У цьому і вбачаємо важливість системної роботи вчителя з усунення перелічених проблем для подолання учнями мовного бар'єру.

Зауважимо, що процес написання потребує високої концентрації уваги, її довільного управління та повної усвідомленості дій. Це «дає змогу автору формулювати свої думки чітко, логічно й відповідно до поставлених комунікативних завдань» [29, с. 59]. Отже, психологічні фактори дійсно є важливими для успішного формування компетентності у письмі. Для успішного розвитку письмової компетентності необхідно створювати позитивний емоційний фон, стимулювати учнів до письмового самовираження та надавати можливість для розвитку свідомого контролю за своєю мовною діяльністю. Зауважимо, що і психолінгвістичні фактори відіграють важливу роль у формуванні компетентності у письмі, оскільки процес створення писемного тексту вимагає від учнів злагодженої роботи кількох когнітивних процесів. Ось деякі з основних аспектів, які визначають психолінгвістичний характер письмової діяльності:

1. *Перехід від графічної до смислової форми.* Письмове висловлювання передбачає зосередження не тільки на правильному написанні слів (графіка та орфографія), а й на смисловому навантаженні кожного елемента тексту. Здобувачі освіти мають вміти організувати свої думки, виокремлюючи головні ідеї та структуруючи їх у логічну послідовність. Це включає вміння розпізнавати важливі частини висловлювання і грамотно їх комбінувати, щоб створити цілісний, зрозумілий текст.

2. *Планування та програмування висловлювання.* Створення письмового тексту вимагає попереднього планування: учень повинен чітко уявляти, які ідеї він хоче виразити, і як їх організувати. Це включає розробку внутрішнього плану або структури тексту, що допомагає зберігати логіку та послідовність думок. Планування є важливим етапом у письмовій діяльності, оскільки без чіткого плану учень може зіткнутися з труднощами під час написання.

3. *Трансформація та корекція.* Письмо вимагає від здобувачів освіти вміння здійснювати трансформації тексту на різних рівнях. Це може бути переробка окремих частин тексту, коригування структури або додавання нових елементів для досягнення кращої логічної послідовності. Навички

трансформації є важливими для того, щоб адаптувати висловлювання до конкретних комунікативних завдань або вимог.

4. *Мовні засоби для письма.* Письмо вимагає специфічних мовних засобів, які є характерними саме для писемної форми мовлення. Здобувачі освіти повинні знати, які лексичні і граматичні конструкції підходять для написання текстів певного типу. Використання таких засобів потребує значного когнітивного навантаження, оскільки потрібно не лише згадати відповідні мовні елементи, але й правильно їх використати в контексті.

5. *Розвиток механізмів письма.* Оскільки письмо включає складні когнітивні та мовні операції, здобувачам освіти надважливо тренувати ці навички через систему спеціальних вправ, що сприятиме розвитку механізмів письма. Це включає вправи на організацію тексту, коригування помилок, вдосконалення мовних структур, а також навчання використанню різних стратегій для створення зрозумілих і логічно організованих текстів.

Труднощі, з якими зустрічаються учні 5 класу ЗЗСО під час виконання цих операцій, вимагають систематичного навчання і тренувань. Вчителів важливо враховувати ці психолінгвістичні аспекти і застосовувати вправи, що сприяють розвитку необхідних умінь для успішного виконання завдань.

Отже, ключовими моментами, які можуть впливати на труднощі в оволодіння письмом на уроках англійської мови в 5 класі ЗЗСО, є: розвиток когнітивних і мовленнєвих навичок, адже учням необхідно не лише володіти мовними знаннями, але й здатністю логічно та структуровано мислити, планувати і формулювати свої думки, що і вимагає розвитку когнітивних умінь, таких як аналіз, синтез і узагальнення; мотивація, адже важливим є підтримання мотивації до письмового вираження думок. Якщо учні не розуміють значення письма для реального життя, вони можуть відчувати труднощі у виконанні письмових завдань; невизначеність цілей письмового вираження, оскільки учні можуть мати проблеми, якщо вони не розуміють, яке саме завдання стоїть перед ними при написанні тексту, а чітке формулювання мети допомагає їм організувати свої думки; технічні навички письма, що включає в себе орфографію, пунктуацію, граматику, а також здатність писати

без помилок, тому вчителеві важливо приділяти увагу цим аспектам, адже навіть правильне складання тексту може бути ускладнене через невміння правильно писати; незвичність письмової діяльності, оскільки письмова форма комунікації відрізняється від усної, учням може бути складно адаптувати свою мовленнєву діяльність до нових вимог. Особливо важливо враховувати це на етапах формування письмової компетентності; зворотній зв'язок та коригування, адже письмова робота потребує постійного зворотного зв'язку, тому вчитель англійської мови повинен допомогти учням коригувати та покращувати їхні роботи, надаючи конкретні поради, як удосконалити структуру тексту, граматичні та стилістичні аспекти.

Висновки до першого розділу

Підсумовуючи, варто зазначити, що письмо, зберігаючи мовні і фактичні знання, є окремим і важливим видом МД, що служить надійним інструментом мислення, стимулює говоріння, слухання і читання на іноземній мові, виступає незамінним засобом контролю і закріплення отриманих знань. Письмо сприяє розвитку продуктивних і перцептивних мовленнєвих навичок, оскільки письмова фіксація мовних одиниць допомагає формувати у здобувачів освіти механізм сприйняття іноземної мови. Зауважимо, що письмо не є ізольованим від інших видів МД, воно перебуває у тісному взаємозв'язку з говорінням, аудіюванням та читанням, що забезпечує комплексне формування мовленнєвої компетентності.

ІПК має формуватися в тісному зв'язку з компетентністю у читанні, аудіюванні та говорінні, оскільки ці види МД доповнюють один одного і сприяють розвитку різних аспектів мовленнєвих умінь. Наприклад, вміння читати текст та аналізувати його структуру допомагає учневі розвивати навички письма, оскільки він здатний краще зрозуміти, як формулювати свої думки у письмовій формі, будувати мовленнєві конструкції. Водночас, навички говоріння дозволяють здобувачеві освіти подолати мовний бар'єр, ефективніше висловлювати свої думки, що потім може бути перенесене у письмову діяльність. Завдяки цьому взаємозв'язку, процес формування іншомовної

компетентності в письмі стає більш цілісним, що дозволяє учням не тільки грамотно писати, а й чітко та логічно виражати свої ідеї у письмовій формі, спираючись на навички, які вони отримують через говоріння, аудіювання і читання. Для успішного формування у здобувачів освіти іншомовної компетентності у письмі вчителів іноземної мови слід працювати над усуненням різноманітних факторів (психологічних, психолінгвістичних, лінгвістичних, соціолінгвістичних), які можуть створювати труднощі в процесі оволодіння письмом.

Навчання письма в 5 класі ЗЗСО має на меті розвиток основних навичок, необхідних для грамотного, ефективного та вільного письмового вираження думок. На цьому етапі здобувачі освіти повинні: формувати орфографічні навички, що включає правильне написання слів, вміння застосовувати орфографічні правила, що стосуються написання складних слів, великої літери, вживання певних орфограм, подвоєння приголосних тощо; розвивати каліграфічні навички, адже школярі повинні вчитися писати акуратно і чітко, дотримуючись правил каліграфії. Це включає виведення чітких літер, рівномірне розташування слів на сторінці, що допомагає сформувати звичку до акуратного письма; написання особистого листа з опорою на зразок, адже учні повинні навчитися писати особисті листи, дотримуючись відповідної структури (заголовок, привітання, основний текст, підпис), це важливий етап, оскільки особисті листи є одним з основних жанрів письма в повсякденному житті; написання коротких записок чи повідомлень, адже окрім листів, учні 5 класу ЗЗСО також повинні вміти писати короткі записки або повідомлення, що є необхідними для вирішення повсякденних ситуацій. Це допомагає навчити учнів чітко і лаконічно виражати свої думки, міркування з певної теми. Таким чином, формування іншомовної компетентності в письмі у 5 класі ЗЗСО зосереджується на розвитку основних письмових навичок, що забезпечить здобувачів освіти необхідними компетенціями для ефективного письмового спілкування в життєвих ситуаціях у майбутньому.

Отже, навчання писемного мовлення створює умови для формування необхідних знань для міжкультурного спілкування. Англomовна писемна

комунікативна компетентність – це комплекс навичок та вмінь, необхідних для висловлення думок, ідей та інформації письмово англійською мовою. Вона охоплює володіння граматиною, лексикою, навичками будовання логічних текстів та здатністю адаптувати письмові висловлювання до конкретного контексту та аудиторії. Формування вмінь англомовної письмової комунікативної компетенції та культури мовлення у процесі вивчення англійської мови є одним із важливих завдань методики її навчання. Аналізуючи визначену сутність англомовної писемної комунікативної компетентності, а також методи та принципи її формування, можна зробити висновок, що успішне володіння письмовою англійською мовою вимагає інтегрованого підходу, орієнтованого на комунікацію та побудованого на індивідуалізованому підході до учнів. Планування та реалізація уроків у 5 класі ЗЗСО, на яких відбуватиметься формування іншомовної компетентності в письмі, повинні сприяти вирішенню реальних комунікативних завдань, розвивати граматичні та лексичні навички, а також надавати можливості для творчого вияву здобувачів освіти у письмовій формі.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Вибір навчального матеріалу для формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти

Вибір навчального матеріалу є однією з ключових методичних процедур, що визначає ефективність формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО. На цьому етапі важливо забезпечити відповідність змісту навчання віковим, психологічним, пізнавальним та мовленнєвим можливостям школярів, а також сучасним освітнім вимогам щодо результатів оволодіння іноземною мовою. Вважаємо, що надважливим є здійснення добору мовного матеріалу, враховуючи вимоги компетентнісного підходу, що передбачає орієнтацію не лише на засвоєння мовних знань, а й на їх практичне застосування в різних формах комунікації.

Зауважимо, що навчальний матеріал для формування компетентності у письмі має охоплювати як мовні одиниці (лексичні та граматичні), так і зразки текстів різних жанрів, що відповідають тематиці комунікативних ситуацій, передбачених програмою, наприклад, відповідно до Модельної навчальної програми «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М.) у 5 класі ЗЗСО передбачені такі теми: «Я, моя родина, мої друзі», «Одяг», «Харчування», «Відпочинок і дозвілля», «Природа», «Подорож», «Рідне місто / село», «Свята і традиції», «Шкільне життя» [42].

Варто наголосити, що пріоритетними є лексичні одиниці повсякденного вжитку, мовленнєві кліше для створення простих висловлювань у письмовій формі, а також конструкції, необхідні для оформлення зв'язного тексту. Доцільним також є включення синонімічних рядів, протиставних сполук, прикметникових характеристик. Граматичний матеріал має добиратися з позицій функціональної значущості, тобто забезпечувати можливість створення елементарних сюжетних чи описових письмових повідомлень. Зауважимо, що

граматичні структури мають не ускладнювати зміст письма, а забезпечувати його логічність та повноту. До основних засобів граматичного формування компетентності у письмі належать конструкції для вираження часу (Present Simple, Past Simple), вольовиявлення, опис особливостей об'єкта чи його властивостей. Важливо також щоб учні уміли в письмовому мовленні використовувати елементарні засоби зв'язку між реченнями: and, but, because, then, after. Переконані, що особливої уваги потребує адаптація навчального матеріалу відповідно до психологічних особливостей розвитку мовленнєвої сфери п'ятикласників. На даному етапі учні перебувають у періоді формування більш обізнаного мовленнєвого самоконтролю, здатності планувати власні висловлювання та фіксувати зміст у письмовій формі. Тому навчальний матеріал має бути структурований за принципом поступового ускладнення: від елементарних репродуктивних завдань до частково творчих та самостійних творчих письмових робіт. Зміст навчального матеріалу має бути структурований за принципом послідовності та концентричності: від часткового до цілісного, від відтворення до самостійної письмової відповіді. На першому етапі ключовим є формування зразків мовленнєвих моделей через підстановчі та трансформаційні вправи. На іншому – реконструювання тексту, складання речень за опорами, добір заголовків та логічних завершень до запропонованих фрагментів. На завершальному етапі здійснюється самостійне написання завершеного письмового висловлювання.

Особливого значення, на нашу думку, набуває соціокультурний компонент, оскільки письмо відображає не лише знання мови, а й розуміння контексту та комунікативних норм. Навчальний матеріал повинен містити зразки коротких листівок, привітань, міні-діалогів та неформальних повідомлень, у яких враховано особливості мовленнєвого етикету іншої культури.

Дидактично доцільним є використання автентичних текстів – коротких листівок, привітань, електронних повідомлень із реальними ситуаціями спілкування. Таке навчальне наповнення не лише підвищує рівень навчальної мотивації, а й забезпечує комунікативну спрямованість письмових завдань.

Однак використання автентичного матеріалу, на наше переконання, має супроводжуватися його мовною адаптацією.

При відборі навчального матеріалу слід також враховувати дидактичну доцільність різних типів вправ та завдань. Для базового етапу навчання письма ефективними є підстановчі, трансформаційні та реконструктивні завдання, що сприяють закріпленню лексико-граматичних структур. На наступних етапах актуалізуються завдання щодо написання коротких повідомлень, опису предмета чи ситуації, складання плану тексту, підбір заголовка до тексту, або оформлення письмової відповіді. Важливо не лише надати учням готовий мовленнєвий ресурс, а й навчити ним оперувати. Тому у цьому контексті ефективними є спеціальні методичні засоби – таблиці-підказки, мовні матриці, фразові шаблони, тематичні словари, які сприяють швидкому переходу від репродукції до часткової. У доборі навчального матеріалу, на нашу думку, важливими є принципи індивідуалізації та диференціації. Учні цього віку демонструють різний рівень сформованості довільного письма, уваги та орфографічного контролю.

На основі власного практичного досвіду зауважимо, що надзвичайно важливо, щоб п'ятикласники оволоділи різними функціонально-смысловими типами письма. Так, для учнів 5 класу необхідно опанувати навички письмового висловлювання у таких жанрах: опис, повідомлення/розповідь та міркування. Отож, охарактеризуємо їх.

Опис – це «тип письмового висловлювання, який полягає в твердженні наявності або відсутності конкретних ознак у об'єкті, а також у наданні характеристики людини, природи, погоди, предметів тощо» [34, с. 126]. Отже, опис розглядається як констатувальний тип письмового висловлювання, в межах якого фіксуються наявні чи відсутні риси об'єкта, а також подається його розгорнута характеристика, що може стосуватися людини, явищ природи тощо. Такий вид письма має призначення відобразити просторове розташування об'єктів, їх властивість тощо.

Зауважимо, що для описового висловлювання характерним є переважно застосування простих та складносурядних конструкцій, а також граматичних

моделей, що забезпечують логічну впорядкованість і послідовність змісту. Використання зазначених синтаксичних засобів сприяє чіткому структуруванню тексту та полегшує його сприйняття адресатом.

Зауважимо, що для опису характерними є певні засоби міжтекстового зв'язку, які забезпечують зв'язність, узгодженність і цілісність тексту: лексичні повтори – використання однакових слів або словосполучень для підкреслення основних характеристик об'єкта (повні або часткові повтори); займенникові повтори – заміна вже згаданих слів займенниками, що забезпечує компактність тексту та допомагає уникнути тавтології; адвербіалії – прислівники та інші обставинні слова, що вказують на просторове співвідношення об'єктів, наприклад, поруч, над, біля, зліва, праворуч.

Повідомлення/розповідь – це «активний тип письмового висловлювання, в якому описуються події, дії або пригоди, що вже відбулися або відбуваються» [34, с. 128]. Повідомлення – це «короткий виклад фактів чи подій реального життя у лаконічній та інформативній формі» [34, с. 128]. У повідомленні переважають прості речення з певними видами-часовими формами дієслова. Зазначимо, що для повідомлення/розповіді характерними є такі засоби міжтекстового зв'язку: сполучники, сполучні прислівники, адвербіалії.

Структура опису й повідомлення/розповіді, включає три основні частини: 1. Вступ – коротка інформація про людину, предмет, місце чи подію, що є об'єктом опису або повідомлення. 2. Основна частина – детальний опис чи виклад інформації про людей, місця, події або явища, що розглядаються. 3. Висновок – підсумок або завершення, яке може включати враження, думки чи узагальнення щодо об'єкта опису або події.

Зауважимо, що в основній частині описується природа, людина, предмет, місце; повідомляється/розповідається про події, що сталися. Висновки містять коментарі автора, які відображають його або її ставлення до описуваного об'єкта чи події, а також до інформації, що передається або розповідається. Надзвичайно важливо, щоб учні це розуміли.

Міркування «базується на логічному процесі, в якому на основі початкового твердження (або кількох тверджень) робиться висновок» [34, с.

130]. Як правило, міркування спрямоване на вирішення певної проблеми, що визначає його цільову спрямованість. Таким чином, предметом міркування виступає саме проблема, що потребує осмислення, всебічного аналізу та логічного доведення. Процес міркування передбачає упорядкування суджень, дотримання чіткої логічної послідовності викладу та залучення аргументів, які б підводили до сформульованого висновку.

На нашу думку, для міркування передусім характерним є реалізація причинно-наслідкових відносин, які найчастіше виражаються за допомогою складнопідрядних конструкцій. Такий синтаксичний формат забезпечує логічне та чітке поєднання структурних компонентів висловлювання, адже в міркуванні важливо не лише зазначити факт чи ідею, а й пояснити їхню зумовленість чи наслідки. Звернемо увагу, що міркування характеризується чітко окресленою композиційною організацією. Подібно до інших типів мовлення – опису, розповіді чи повідомлення – воно складається з трьох послідовних частин. Схарактеризуємо їх. У вступній частині визначається ключова тема або проблемне питання, що потребує розгляду. Призначення вступу полягає в окресленні контексту, в якому постає проблема, актуалізації уваги слухача чи читача та формуванні передумов для подальшого сприйняття викладу. Важливо, щоб саме на етапі вступу було чітко сформульовано проблему, оскільки його метою є окреслення контексту і привернення уваги до суті запитання. Основна частина міркування є центральною та найбільш змістовно насиченою. У ній розглядаються різні підходи до проблеми, подаються позиції, що можуть відрізнятися чи протиставлятися одна одній, окреслюються аргументи на підтвердження чи заперечення тих чи інших тез. Зазвичай аналізуються можливі шляхи вирішення порушеного питання, пропонуються авторські міркування, здійснюється обґрунтування доцільності певних висновків чи пропозицій. Саме в цій частині вибудовується доказова база, що є своєрідним осердям міркування. Висновки становлять завершальний етап міркування, на якому підсумовуються попередньо представлені положення. Автор узагальнює висловлені аргументи, формулює висновок, виокремлює найсуттєвіші тези та, за потреби, пропонує перспективу їх подальшого розгортання. Зауважимо, що

висновок може включати як підтримку однієї із позицій, так і погоджене підсумування кількох підходів із визначенням найбільш раціонального. Отже, структурна впорядкованість міркування забезпечує логічність викладу, змістову цілісність і чіткість авторської позиції.

Варто зауважити, що до академічних жанрів письма також належать: плани, тези, статті, перекази, анотації, реферати, доповіді, рецензії, проєкти, есе. Основна мета академічного письма полягає не стільки у формуванні здатності продукувати тексти, які можуть бути застосовані у повсякденних ситуаціях чи професійній діяльності, скільки у розвитку письма як складного інтелектуально-творчого процесу. Такий процес забезпечує виконання навчальних завдань, сприяє формуванню аналітичного та критичного мислення.

Якщо проаналізувати чинні програми з іноземної мови для ЗЗСО, то помітним є те, що у них не передбачено роботу з такими жанрами академічного письма, як анотації і реферати, однак загалом академічне письмо відіграє важливу роль у формуванні іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО. Зауважимо, що усі жанри академічного письма сприяють розвитку аналітичного і творчого мислення школярів, покращують їх навички структурування і вираження думок у письмовій формі.

Важливе значення, на нашу думку, має творчий підхід до академічного письма, оскільки спрямований не лише на відтворення фактів, а й на систематизацію, осмислення та аналіз інформації, що сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку когнітивних та аналітичних здібностей учнів.

Анотація – «це найкоротший виклад змісту будь-якого одного тексту своїми словами» [34, с. 132]. Тобто, «у анотації передається тільки тематика тексту-оригіналу, тобто те, про що йдеться у тексті» [34, с. 132]. Отже, анотація є стислим викладом змісту наукової чи академічної роботи, книги, статті чи дослідження, в якому відображаються основні ідеї та ключові висновки автора. Її головна функція полягає у наданні читачеві загальної думки про зміст тексту без детального занурення у його змістові нюанси. Анотація виступає лаконічним оглядом, що містить основну інформацію та викладає її в стислому вигляді, без проведення глибокого аналізу чи критичної оцінки

представлених ідей. Крім того, для анотації характерним є фіксація ключових слів.

Поширеним і важливим жанром академічного письма, який широко використовується у шкільній практиці, є реферат, адже він містить не лише короткі, стислі відомості, про що текст, але й розширену інформацію про певну проблему, ключові факти із певної проблеми, певні висновки.

Реферат «передає як зміст, так і смисл тексту-оригіналу публіцистичного, науково-популярного і наукового характеру» [34, с. 136]. Реферат може відображати зміст одного чи кількох текстів. Таким чином, реферат є більш детальним і систематизованим викладом змісту первинного матеріалу, що включає аналіз основних проблем, висновків, застосованих методів та отриманих результатів. Він дозволяє читачеві зрозуміти суть дослідження чи наукової роботи, її основні ідеї, аргументи. Крім того, реферат може містити оцінку представленого матеріалу або рекомендації щодо його подальшого використання.

Переконані, що цікавою формою роботи для шкільної практики є написання есе. Есе (короткі письмові твори на визначені теми) можуть мати різний зміст залежно від комунікативних цілей, зокрема: опис (людей, місць, предметів, процесів чи подій тощо); розповідь; класифікація, порівняння та контрастування, аналіз причин і наслідків, переконання (тобто міркування). Тому «есе має *структуру*, подібну до опису, повідомлення/розповіді та міркування: вступ, основна частина, висновки» [34, с. 18]. Як і в описі, повідомленні, розповіді чи міркуванні, вступ академічного есе виконує функцію введення читача на тему та формулювання основної ідеї або тези твору. Важливо, на наше переконання, щоб п'ятикласники навчилися писати есе за структурою: вступ, основна частина, висновки, розуміючи значення кожного структурного елемента. Основна частина есе служить простором для розкриття теми, використовуючи різноманітні методи викладу: опис, повідомлення, розповідь або аргументацію, залежно від типу есе. Головна теза в цій частині зазвичай підкріплюється прикладами, ілюстраціями, поясненнями, аналізом причинно-наслідкових зв'язків та наслідків, що сприяє логічному та

послідовному розвитку думки. Основний абзац основної частини починається з речення, що окреслює його тему і передає ключову думку (topic sentence). Після цього йдуть речення, що розвивають основну думку абзацу (supporting sentences), наводять приклади, уточнюють аргументи та пояснюють їх значення. Завершальне речення абзацу (concluding sentence) виконує функцію підсумку, підкреслює логічну завершеність висловленої думки та встановлює зв'язок із наступним абзацом, забезпечуючи цілісність і послідовність тексту. Висновки академічного есе призначені для резюмування та переформулювання основної тези, узагальнення наведеної аргументації, а також висловлення власних коментарів та оцінок автора щодо обговорюваної теми. Вони підкреслюють значення та доцільність представлених ідей. Обсяг академічного есе зазвичай обмежується 120–250 словами, що зумовлює необхідність чіткої структурованості викладу, лаконічності формулювань та вибору найбільш релевантних прикладів та аргументів для їх підтвердження.

Ще одним жанром академічного письма, з яким варто ознайомити школярів, є *стаття*, для якої характерними є та ж структура і композиційно-жанрові особливості, що й для есе. Звідси, зробими висновок, що структурними частинами статті є: вступу, основної частини і висновків. Вступ, основна частина та висновки статті зазвичай починаються з тематичного речення або риторичного запитання, що окреслює предмет розгляду. Важливе значення у статті відводиться заголовку, який привертає увагу читача. Слід зазначити, що заголовок статті має бути лаконічним, зрозумілим і точно відображати її зміст. За спостереженнями, саме заголовок відіграє ключову роль у заохоченні читача щодо ознайомлення з текстом. Він повинен бути водночас інформативним і навіть інтригуючим, щоб привернути увагу, а отже – максимально точним.

Зауважимо, що важливо враховувати і той факт, що ознаки певних функціонально-сміслових типів письма у тексті статті можуть переважати, тоді стаття матиме певні види: стаття-опис (descriptive article), стаття-розповідь (narrative article), стаття-міркування (argumentative article). П'ятикласників доцільно також ознайомити із *жанрами писемного спілкування*: анкети, записки, листи (офіційні й неофіційні), опитувальні листи, заяви, оголошення,

реклами, короткі автобіографії, офіційні форми, тощо.

Переконані, що надзвичайно важливо, щоб здобувачі освіти оволоділи різними функціонально-смысловими типами письма. А при відборі навчального матеріалу для формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО вчителів англійської мови варто враховувати жанрову насиченість та характерні особливості кожного жанру і специфіку оволодіння школярами тим чи іншим жанром.

Таким чином, процес відбору навчального матеріалу для формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО орієнтується на кілька взаємопов'язаних критеріїв: змістову значущість, функціональність мовного наповнення, відповідність психолого-віковим можливостям школярів, когнітивну доступність та комунікативну спрямованість. Збалансований та методично обґрунтований добір навчального матеріалу створює умови для формування у п'ятикласників умінь оформлювати елементарні письмові висловлювання.

2.2. Етапи формування англomовної писемної компетентності учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти

У сучасній методиці виокремлюють три етапи роботи з формування іншомовної мовленнєвої компетентності у письмі: *рецептивний; рецептивно-репродуктивний; продуктивний* [36, с. 104]. Зауважимо, що кожен з цих етапів є важливим і має свої специфічні завдання та цілі. Отож схарактеризуємо кожен етап.

1. ***Рецептивний етап*** є надважливим, адже на цьому етапі здобувачі освіти ознайомлюються з текстом-прикладом та здійснюють його детальний аналіз. Вагомим компонентом є читання тексту, його розбір, усвідомлення логіки викладу та змістовної структури. Вчитель проводитиме евристичну бесіду, під час якої здобувачі освіти обговорюють характерні риси тексту, визначають його стилістичні особливості, організацію абзаців, засоби міжфразового зв'язку та інші структурні елементи. Рецептивний етап є

ключовим у формуванні навиків школярів аналізувати письмові тексти, що є підґрунтям для подальшого створення власних текстів.

2. **Рецептивно-репродуктивний етап** є важливим у цьому аспекті, що саме на ньому здобувачі освіти починають практикувати створення окремих частин тексту. Наприклад, учні можуть опановувати написання різних складових творів, таких як вступи до текстів, заключні частини листів або описові елементи, що містять характеристику предметів, явищ, людей або подій. Цей етап навчання передбачає систематичне засвоєння окремих елементів письмового мовлення, в процесі якого здобувачі освіти не лише застосовують знання, здобуті на рецептивному етапі, але й формують практичні навички письма, розвивають здатність планувати та структуровано викладати власні думки, міркування на письмі. Під час роботи з окремими складовими тексту школярі навчаються підбирати відповідну лексику, граматичні конструкції та логічні засоби зв'язку між реченнями, що сприяє підвищенню цілісності та послідовності письмового висловлювання. Таким чином, цей етап забезпечує поступове формування умінь самостійного створення письмових текстів, переходячи від окремих фрагментів до складання цілісних та змістовно завершених робіт, а також сприяє розвитку критичного мислення, творчої активності та здатності креативно мислити.

3. **Продуктивний етап.** На продуктивному етапі навчання здобувачі освіти самостійно створюють цілісні тексти або вторинні листові твори, такі як анотації, реферати, доповіді, есе та інші види письмових робіт, що передбачають комплексне опрацювання матеріалу. На цьому етапі вони застосовують накопичений досвід та раніше здобуті знання, вміння і навички.

Школярі повинні продемонструвати здатність до творчого та логічного викладу власних думок, вміти структурувати текст відповідно до його жанру та комунікативної мети, а також використовувати адекватні мовні, стилістичні та граматичні засоби. Важливим завданням цього етапу є не лише передача інформації, а й забезпечення цілісності, послідовності та виразності письмового висловлювання, що дозволяє здобувачам освіти продемонструвати свою аналітичну здатність, креативність.

Із власного практичноо досвіду можемо зазначити, що кожен із зазначених етапів сприяє поступовому, систематичному формуванню в учнів іншомовної мовленнєвої компетентності в письмі (від простого сприйняття текстів до їх самостійного створення англійською мовою). Варто зауважити, що завдання навчання письма зумовлюють наявність таких етапів оволодіння умінням писати іноземною мовою: *навчання графіки / каліграфії; навчання орфографії.*

Таким чином, формування орфографічної компетентності вимагає впорядкованої та послідовної організації навчального процесу, в межах якого здобувачі освіти поступово оволодівають необхідними навичками та здатністю грамотно писати. Отож схарактеризуємо ці етапи.

Перший етап: списування, переписування, вписування окремих букв. Це початковий етап формування орфографічної компетентності, під час якого здобувачі освіти здебільшого практикують відтворення графічних форм окремих літер, складів та коротких слів. Завдання цього етапу можуть включати списування окремих слів або коротких речень, переписування невеликих текстів, а також вписування літер, складів чи слів у вже надані контексти, що допомагає формувати точність написання. Основною метою даного етапу є закріплення базових графічних форм букв, навчання правильному та акуратному відтворенню символів письма, формування моторних навичок письма, а також підготовка учнів до подальшого опанування більш складних елементів письмального мовлення. Крім того, на цьому етапі закладаються основи орфографії англійської мови, тому він є надзвичайно важливим, адже прогалини на цьому етапі можуть призвести до труднощів на наступних етапах формування іншомовної компетентності в письмі.

Другий етап: репродукування на письмі окремих слів/словосполучень. Даний етап має практичне спрямування – вдосконалення навиків письма. Завдання цього етапу можуть включати вправи на перевірку та закріплення умінь написання слів із певними складними орфографічними явищами, такими як подвоєння приголосних, застосування апострофа, написання складних орфограм, суфіксів та закінчень, вживання великої літери, а також

відпрацювання правопису слів із нестійкими наголосами чи складною морфологічною структурою. Крім того, учні поступово розвивають здатність до самоконтролю та поінформованого використання правил правопису, що є важливим для підготовки до роботи з більш складними письмовими текстами.

Третій етап: написання диктантів. Цей етап є ключовим для формування автоматизованих навичок письма та закріплення орфографічної компетентності здобувачів освіти. На цьому етапі школярі виконують диктанти (як написання під диктовку окремих слів з виучуваної теми, так і написання на слух цілих текстів).

На цьому етапі здобувачі освіти мають одночасно застосовувати набуті знання про правопис, враховувати особливості морфології та синтаксису, правильно використовувати апострофи, написання великої літери, закінчення та інші орфографічні правила. Диктанти також сприяють розвитку навичок самоконтролю та самоперевірки, оскільки кожне слово потрібно відтворити точно, дотримуючись правил правопису та контексту. Таким чином, цей етап забезпечує перехід від свідомого застосування правил на попередніх етапах до їх автоматизованого використання у письмі, що є необхідною умовою для подальшого успішного створення більш складних текстів.

Четвертий етап: самостійне використання орфографічних правил під час вираження своїх думок у письмовій формі. На цьому етапі здобувачі освіти формують здатність до свідомого використання різноманітних орфографічних прийомів під час письма, аналізують власні помилки та коригують їх, що сприяє розвитку самоконтролю, орфографічної уважності та внутрішньої дисципліни. Цей етап є важливим для переходу від автоматизованого відтворення правил до їх творчого та поінформованого застосування, забезпечуючи можливість здобувачам освіти висловлювати власні думки у письмовій формі з дотриманням орфографічних норм і з високою точністю.

Зауважимо, що саме ці етапи сприяють не лише освоїти здобувачам освіти базові орфографічні навички, але й дозволяють виробити вміння виражати свої думки, емоції, погляди у письмовій формі. Тож «формування в учнів графічних, каліграфічних та орфографічних навичок є головною метою

навчання техніки письма іноземною мовою в процесі формування цих навичок учні знайомляться з особливостями звуко-буквених відповідностей в іноземній мові» [36, с. 66]. «Каліграфічні навички включають вміння писати літери та буквосполучення іноземної мови як окремо, так і в контексті письмового мовлення» [36, с. 66]. Поогоджуємося з думкою, що на уроках англійської мови «доцільним є використання системи вправ, метою яких є навчання учнів правильному написанню літер алфавіту для формування графічних/каліграфічних навичок. Це можуть бути спеціально підібрані завдання для написання окремих літер або для складніших вправ з переписування/виписування букв, буквосполучень та слів, з елементами комбінування, групування тощо» [36, с. 68].

Орфографічні навички – це «вміння правильно писати слова згідно з правилами використання письмових знаків у кожному конкретному слові. Навчанню орфографії приділяється особлива увага в початкових класах, але робота над цією навичкою фактично триває до кінця навчального курсу англійської мови» [36, с. 65]. Зауважимо, що у 5 класі ЗЗСО навчанню орфографії теж важливо приділити значну увагу.

Отже, оскільки орфографічна система англійської мови ґрунтується на історичному, або традиційному, принципі, орфографічні форми слів мають стійкий традиційний характер і часто відображають колишні норми вимови, що вже не відповідають сучасному мовленню. Це зумовлює певні труднощі у процесі засвоєння правопису та підвищує вимоги до уважності педагога до специфіки формування іншомовної компетентності в письмі. У зв'язку з цим формування іншомовної компетентності здобувачів освіти у письмі повинно здійснюватися поетапно, із чіткою послідовністю навчальних дій, що передбачає поступове засвоєння орфографічних правил, розвиток практичних навичок письма та формування здатності самостійно застосовувати набуті знання у різних письмових завданнях. Такий систематичний підхід дозволяє забезпечити глибоке розуміння орфографічних закономірностей англійської мови та поступовий перехід від контролю з боку вчителя до самостійного письма учнів з дотриманням норм правопису.

2.3. Комплекс вправ і завдань для розвитку писемного мовлення п'ятикласників

Навчання письма в ЗЗСО охоплює не лише формування технічних навичок письма, а й розвиток лексичних та граматичних умінь, що безпосередньо впливають на здатність здобувачів освіти створювати письмові висловлювання різного типу. Оволодіння технікою письма, а також засвоєння звуко-буквених відповідностей, необхідних для формування навичок читання та усного мовлення, відбувається переважно у початковій школі. Проте «робота над формуванням орфографічних навичок триває протягом усіх років навчання в загальноосвітніх закладах, і в 5 класі є надзвичайно важливою, оскільки знання, здобуті у початковій школі, ще не є міцними та системними. Отже, на середньому ступені основним завданням вчителя є навчання учнів орфографії у контексті накопичення нового мовного матеріалу» [51, с. 75]. Переконані, що надважливим завданням педагога-словесника у цьому контексті є правильний підбір, розробка системи вправ.

Вважаємо, що система вправ для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності у письмі для учнів 5 класу ЗЗСО є надзвичайно важливою, оскільки ця компетентність передбачає не лише володіння лінгвістичними знаннями та навичками, а й здатність ефективно взаємодіяти в іншому культурному середовищі через письмове мовлення. Досягнення цих цілей потребує, щоб вправи були чітко структуровані, забезпечували розвиток технічних навичок письма, лексико-граматичної компетенції, а також уміння враховувати культурний та комунікативний контекст текстів. Такий підхід сприяє формуванню цілісної іншомовної компетентності, яка дозволяє учням створювати змістовні, грамотно оформлені та культурно адекватні письмові висловлювання. Ми переконані, що система вправ для формування іншомовної компетентності повинна бути реалізована у вигляді навчально-методичних комплексів з іноземної мови, які містять готові вправи та завдання для здобувачів освіти, а також методичні рекомендації для вчителів щодо їх ефективного використання. Аналіз анкет вчителів англійської

мови Староскалатського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області засвідчив, що не у всіх педагогів є відповідний досвід та можливість якісно розробити систему вправ для формування певних іншомовних компетентностей. У цьому контексті наявність навчально-методичних розробок, створених фахівцями (методистами, провідними вчителями-практиками), є надзвичайно важливою, оскільки вони можуть значно підвищити ефективність навчального процесу та сприяти систематичному розвитку інших навичок письма в ЗЗСО. Крім того, такі комплекси забезпечують передачу педагогічного досвіду: вчитель-практик вже має перевірену систему роботи та власні методики, що дозволяє молодим педагогам-початківцям адаптувати передовий досвід старших колег, враховувати рекомендації щодо організації навчального процесу та поступово формувати свій педагогічний стиль та творчий підхід до навчання. Вчителі іноземної мови, на нашу думку, також повинні мати змогу підбирати, адаптувати або самостійно створювати вправи для вирішення конкретних навчальних ситуацій, що дозволяє максимізувати ефективність навчально-виховного процесу.

Варто наголосити, що підбір вправ для формування іншомовної компетентності в письмі відбувається в залежності від теми, мети, типу уроку, що і продемонстровано у *Додатках*.

Слід підкреслити, що система вправ зазвичай розглядається як сукупність різних типів, родів і видів вправ, які об'єднуються за їх призначенням, характером навчального матеріалу та методикою виконання. Не заперечуючи цього підходу, ми розуміємо систему вправ та завдань як організований комплекс необхідних типів та видів вправлянь, які виконуються у певній послідовності та обсязі, з урахуванням специфіки формування навичок та вмінь учнів у різних видах МД – аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. На нашу думку, саме такий системний та поетапний підхід дозволяє забезпечити ефективне формування мовленнєвих компетентностей та сприяє досягненню учнями достатнього рівня володіння іноземною мовою.

Зауважимо, що система вправ для формування іншомовної компетентності у письмі складається з трьох підсистем: «підсистема 1 – для формування навичок техніки письма; підсистема 2 – для формування мовленнєвих навичок письма (лексичних, граматичних і навичок розуміння та використання засобів міжтекстового зв'язку); підсистема 3 – для розвитку вмінь письма. Наголосимо, що кожна з цих підсистем включає кілька груп (блоків) вправ» [51, с. 76]. Крім того, на кожному етапі формування письмової компетентності, а також в межах кожної групи вправ, передбачено застосування спеціалізованих завдань, спрямованих на засвоєння здобувачами освіти тих знань, умінь та навичок, які є необхідними для ефективного письмового спілкування. Такі вправи дозволяють поступово формувати здатність правильно організовувати текст, дотримуватися орфографічних та граматичних норм.

Отож шкільна практика свідчить, що під час навчання орфографії педагоги найчастіше застосовують дві основні групи вправ:

1. *Вправи на списування та дописування* (наприклад: вписати, списати та підкреслити, виписати, переписати, доповнити, виправити тощо);
2. *Вправи для запису на слух*, що включають різні види диктантів, побудованих на сприйманні тексту: зорово-слухові, слухово-зорові, зорові, слухові та самодиктанти.

Слід зауважити, що перша група вправ переважно застосовується у початкових класах, оскільки вона є більш доступною та легко сприймається учнями молодшого шкільного віку. Водночас деякі з цих вправ використовують і в 5 класі ЗЗСО, особливо на початку навчального року, з метою повторення та закріплення раніше засвоєного матеріалу, формування та удосконалення відповідних знань, умінь та навичок. Як зауважують автори методичного посібника «Методика компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій», «у навчанні орфографії зазвичай використовуються дві групи вправ: 1) на списування й дописування: списати і підкреслити, виписати, переписати, дописати тощо; 2) для запису на слух (різні види диктантів за сприйманням тексту: зорово-слухові, слухово-зорові, зорові,

слухові, самодиктанти)» [40, с. 178]. До типових прикладів завдань, спрямованих на формування та удосконалення орфографічних навичок у школярів, можна віднести такі: випишіть із тексту ті слова, що читаються нестандартно, тобто не за загальними правилами; випишіть із тексту слова, що позначають предмети/дії/явища природи; випишіть із тексту слова, що характеризують якості та властивості предметів, їх ознаки; перетворіть кількісні/порядкові числівники в порядкові/кількісні; згрупуйте слова за частинами мови та запишіть їх у відповідні категорії; випишіть слова, які позначають множину; випишіть із тексту власні назви; вставте пропущені у словах літери; утворіть від прикметників прислівники і запишіть їх; утворіть іменники/дієслова від дієслів/іменників; утворіть заперечні конструкції (від стверджувальних) і запишіть їх; складіть по 4 запитання до кожного речення (запропоновано 10 речень) і запишіть їх; випишіть слова/словосполучення, які стосуються теми «Подорож» («Спорт», «Школа», «Хобі», «Їжа», «Дні тижня/місяці», «Покупки» тощо), складіть з ними речення; переписуйте речення і підкресліть виділені слова червоною рисою, якщо вони є іменниками, зеленою – дієсловами, синьою – прикметниками; напишіть 6 запитань своєму другові/подрузі про те, де і як він/вона провів/вела зимові канікули тощо..

Зауважимо, що згідно з вимогами Державного стандарту базової середньої освіти [17] та чинних навчальних програм з іноземних мов [42], [68], основною метою навчання письма у 5 класі ЗЗСО є розвиток здатності взаємодіяти з іншими людьми у письмовій формі. При цьому метою формування в здобувачів освіти писемного мовлення є «оволодіння письмом у цьому контексті є навчити учнів писати іноземною мовою ті ж тексти, які освічена людина може писати рідною мовою» [40, с. 176]. Погоджуємося із думкою авторів методичного посібника «Методика компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій», що для формування іншомовної компетентності в письмі доцільно використовувати такі типи вправ: «мовні, умовномовленнєві, мовленнєві» [40, с. 179]. Отож схарактеризуємо типи вправ.

Мовні вправи становлять основу для формування іншомовної компетентності у письмennomу мовленні, оскільки саме вони забезпечують оволодіння здобувачами освіти нормативним графічним оформленням тексту, засвоєння орфографічних правил і норм. Застосування саме такого типу вправ забезпечує формування у школярів навичок правильного написання, побудови речень, доречного використання мовних одиниць та забезпечення зв'язного висловлювання у письмовій формі. До мовних вправ належать завдання на: *зміну граматичної форми*: наприклад, вправи на зміну часу дієслів або перехід від однини до множини; *добір лексичних одиниць*: завдання на заміну слова синонімами або антонімами, вибір правильного слова в контексті; *заповнення пропусків*: вправи на вставлення правильних граматичних або лексичних елементів у текст; *конструювання речень*: написання речень за зразком або створення речень на задану тему; *об'єднання простих речень у складні*: вправи на складання складносурядних або складнопідрядних речень; *переклад речень*: переклад з рідної мови на іноземну або навпаки, щоб перевірити граматичні навички; *трансформацію речень*: заміна прямої мови на непряму, змінення структури речень без зміни змісту.

Отже, до типових прикладів мовних вправ можна віднести наступні завдання: змініть стверджувальні речення на заперечні або навпаки; поставте виділені дієслова у відповідну часову форму; виберіть правильний варіант відповіді з поданих і запишіть його; заповніть пропуски необхідними словами, словосполученнями або фрагментами речень; замініть слова чи словосполучення у реченнях відповідними синонімами або антонімами; доповніть або скоротіть речення за наведеним зразком; завершіть речення, використовуючи його початок; оберіть місце дії зі списку запропонованих слів і складіть речення; прочитайте текст і складіть до нього 10 запитань; прочитайте текст і складіть план до нього; доповніть речення інформацією, отриманою з прочитаного тексту; згрупуйте подані речення за змістом або тематикою та запишіть їх.

Умовномовленнєві вправи є надзвичайно важливими, адже вони допомагають учням перейти до практичного використання мовленнєвих навичок у

реальних комунікативних ситуаціях. Вони повинні поєднуватися з логічним і послідовним викладенням думок, що дозволяє підвищити ефективність письма: *вправи на виписування ключових слів до теми*: це дозволяє зосередитись на головних аспектах теми і практикуватися у формулюванні думок та їх письмовому оформленню; *написання заголовків до абзаців*: учні вчаться визначати основну ідею кожного абзацу і формулювати заголовок, складати план до тексту; *підписи до ілюстрацій*: практика написання коротких описів до зображень (пейзажу, інтер'єру, портрету тощо) допомагає тренувати вміння чітко і зрозуміло виражати думки і викладати їх у письмовій формі.

Вважаємо, що умовно-мовленнєві вправи призначено для формування й удосконалення лексико-граматичних навичок письма в мікровисловлюваннях. Завдання, які пропонує вчитель у мовленнєвих вправах, повинні сприяти розвитку навичок логічного осмислення отриманої інформації, критичного аналізу подій, виділення ключових моментів, формування вміння висловлювати власну думку, обґрунтовувати свою позицію та надавати коментарі з елементами оцінювання.

Мовленнєві вправи націлені на розвиток письмового мовлення через застосування мовних структур у реальних ситуаціях спілкування. Вони формують здатність учнів використовувати здобуті знання в письмовій формі для вираження думок: *вправи на складання плану*: створення плану для тексту або розповіді, що допомагає організувати думки й підвищує ефективність написання, сприяє подоланню мовного бар'єру; *написання коротких текстів на задану тему*: це може бути короткий лист, анотація, повідомлення чи опис, який учні повинні скласти, користуючись лише мовними засобами, які вони вивчають; *вправи на коригування тексту*: написання тексту з помилками, після чого учні повинні самостійно виправити помилки або доповнити текст.

Вважаємо, що ключовим завданням цих вправ є не лише формування навичок писемного мовлення, а й розвиток здатності учнів логічно, послідовно і точно викладати свої думки на письмі. Застосування різноманітних вправ допомагає учням оволодіти не тільки технікою письма, але й глибше розуміти, як правильно організовувати інформацію, що є важливим аспектом письмового

мовлення. Серед мовленнєвих «письмових вправ виокремимо в першу чергу такі жанри писемного спілкування, як написання листів, анотацій, короткої автобіографії із супровідним листом, заповнення офіційних форм, а також написання записок, творів-описів, розповідей, роздумів, есе тощо» [18, с. 10].

Прикладами таких вправ можуть бути: поцікавтеся в однолітка з Канади, як його звати, скільки йому років, де він проживає, у якому класі навчається, коли і звідки він приїхав, що він хоче побачити у вашому місці/селі, що він знає про Україну, чи цікаво йому перебувати в гостях, скільки часу він планує бути в Україні, чи любить він подорожувати і в яких країнах уже був тощо; напишіть, що ви бачите з вікна класної кімнати; напишіть записку другові, що ви сьогодні збираєтесь піти на каток (кіно, філармонію, театр, бібліотеку, боулінг, теніс, футбол тощо); прочитайте текст і напишіть, для чого ви вивчаєте іноземну мову (чи пригодяться тобі ці знання в майбутньому); напишіть інший початок/кінець тексту (подайте свої міркування); дайте назву абзацам тексту (складіть план тексту); дайте письмові відповіді на запитання, поставлені в листі; перепишіть листа, розташувавши подані частини в правильному порядку; проаналізуйте декілька листів з питання їх оформлення, знайдіть і виправте помилки; розмістіть речення в послідовності, яка відповідає змістові тексту (пронумеруйте речення); випишіть із тексту речення, які найбільше тобі сподобалися; випишіть із тексту речення з ключовими словами, які розкривають тему; випишіть із тексту речення, які описують зовнішність героя; складіть список питань із теми для обговорення зі співрозмовником; напишіть план переказу тексту за ключовими словами; прочитайте листа, надісланого зарубіжним однолітком на адресу вашого класу, порівняйте його з відповіддю вашого однокласника/однокласниці і напишіть власний варіант відповіді; оберіть оголошення, яке вам сподобалося про відпочинок, і напишіть туди про своє бажання (свої плани відвідати кінотеатр, музей, бібліотеку, театр, поїхати на море, сходити в гори, здійснити подорож в іншу країну тощо); напишіть детального листа другові/подрузі про свої враження від поїздки/незабутньої події (порекомендуйте відвідати місця, які найбільше вразили і запам'яталися); у процесі сприйняття тексту на слух запишіть відповіді на дотекстові запитання.

Зауважимо, що особливу увагу вчителів варто приділити вправам і завданням, пов'язаним із написанням листів, листівок, коротких повідомлень і записок, складанням плану прочитаного/прослуханого, заповненням анкет тощо. Окрім вправ, «засобами формування іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності учнів 5 класу ЗЗСО в писемному мовленні є також комунікативні завдання» [40, с. 184].

До типових прикладів комунікативних завдань можна віднести: учитель повідомив, що у вашому класі буде новий учень. Щоб познайомитися з ним, заздалегідь напишіть запитання, які ви йому поставите при зустрічі (його ім'я, вік, де проживає, де раніше навчався, улюблене заняття, хто його друзі, чи любить читати книги, якому виду спорту надає перевагу); опишіть письмово свого улюбленого казкового героя/герою фільму чи мультфільму (ім'я, кличка, зовнішність, хто він, де проживає, що вміє робити, його уподобання, чим він тобі подобається); прочитайте листа від свого товариша по листуванню і напишіть йому відповідь, доповнивши незакінчені речення; напишіть SMS-повідомлення своєму товаришу із проханням про зустріч; напишіть електронного листа своєму другу із запрошенням у кіно; прочитайте листа від зарубіжного ровесника. Напишіть йому листа, у якому розкажіть про себе і дайте відповіді на його запитання; уявіть, що вам потрібно дати письмове інтерв'ю для підліткового журналу. Складіть систему питань – відповідей; уявіть, що ви берете письмове інтерв'ю в улюбленого письменника, актора, співака тощо. Складіть систему питань – відповідей; напишіть про улюблену відому людину/кумира (письменника, артиста, співака, спортсмена тощо) за планом: його ім'я, хто він, з якої країни; чому він вам подобається); уявіть, що ви відвідали Англію. Вашим однокласникам цікаво знати, у яких містах ви побували, які пам'ятки історії та культури вам найбільше сподобалися. Напишіть план вашої розповіді.

Таким чином, навчання письма передбачає досягнення учнями 5 класу ЗЗСО умінь висловлювати свої думки у письмовій формі в життєво важливих сферах і ситуаціях спілкування відповідно до поставленого вчителем комунікативного завдання.

Розглянемо детальніше рекомендовану нами систему вправ і завдань для формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі. Так, для засвоєння засобів міжтекстового зв'язку можна використовувати такі види вправ: 1) у читанні коротких текстів, що включають засоби міжтекстового зв'язку, аналізі цих засобів та визначенні їхніх функцій; 2) у «читанні коротких текстів з пропусками необхідних засобів міжтекстового зв'язку та їх вписуванні у текст або редагуванні текстів, в яких не вистачає потрібних засобів міжтекстового зв'язку» [40, с. 177]. Вправи для формування графічної компетентності, як правило, це рецептивно-репродуктивні некомунікативні вправи у списуванні окремих літер, їхніх сполучень, слів.

Зауважимо, що списуванню можуть передувати певні пояснення учителя щодо виведення-написання певної літери і демонстрація написання її учителем з повторенням учнями його рухів у повітрі. Такі вправи є обов'язковими і доцільними в початковій школі, однак у 5 класі ЗЗСО варто повторити написання певних буквосполучень. Опираючись на власний практичний досвід, можемо зазначити, що у 5 класі окремі вправи на формування графічної компетентності теж будуть доцільними, оскільки в учнів ці навички, як правило, не є стійкими. Оскільки читання і письмо тісно пов'язані, а також техніки читання та письма взаємодіють, логічно навчати учнів писати літери після того, як вони освоїли їх вимову і буквосполучення, в яких ці літери зустрічаються.

Отже, на наше переконання, надзвичайно важливо повторити з п'ятикласниками написання графем – буквосполучень, що передають один звук (наприклад, *англ.*: ee, ea, oo, ag, ig, eg, sh, ch, ск; *нім.*: sch, ch), або інших буквосполучень, які часто зустрічаються у певній іноземній мові. Зауважимо, що ці навички в п'ятикласників уже мають бути сформованими у початкових класах, але, на основі власного практичного досвіду, констатуємо, що у 5 класі ЗЗСО потрібно ці навички вдосконалювати, тому такі вправи, на нашу думку, будуть актуальними і доцільними.

Зауважимо, що у групі вправ для формування орфографічної компетентності виділяють три підгрупи вправ. Отож схарактеризуємо кожену

підгрупу. Перша підгрупа включає вправи на списування (випишування, дописування) слів, словосполучень, сполучень слів, коротких речень. Друга підгрупа – вправи на репродукцію слова і його запис за поясненням його значення іноземною мовою, рідше – рідною або за допомогою малюнків (ефективним способом виконання таких вправ є використання улюблених ігор, таких як лото, «Поле чудес», кросворди тощо). До третьої підгрупи відносять вправи для запису на слух (різноманітні диктанти, самодиктанти). Отож детальніше розглянемо і схарактеризуємо види вправ для кожної підгрупи.

Перша підгрупа вправ.

Вправи в ускладненому списуванні (з підкреслюванням, групуванням): Спишіть подані слова, підкреслюючи буквосполучення, що передають звук. Перепишіть слова у три стовпчики, згрупувавши їх за ...

Вправи у випишуванні слів з певними ознаками: Випишіть з поданих слова із словосполученням *igh* всередині слова/ слова із суфіксом – *ous*/ із префіксом «я» тощо; Випишіть з поданих пари слів, які читаються однаково, а пишуться по-різному (*Англ.*: two – too, see – sea, one – won).

Вправи у вписуванні пропущених літер: Перепишіть речення, дописуючи пропущені літери (This is L _d_n).

Друга підгрупа вправ одночасно перевіряє як знання правопису, так і знання значення самого слова/ словосполучення, або ж вміння перекласти речення. У цьому контексті доцільними будуть вправи типу «поле чудес». Зазначимо, що подібні вправи викликають інтерес у п'ятикласників, що сприяє їхній активності, створює позитивну атмосферу на уроці та стимулює бажання учнів вивчати іноземну мову. Наприклад: користуючись мінімальною підказкою – однією літерою, назвіть, будь ласка, окремі типи англійських шкіл, що «сховалися» заховані у квадратиках. Напишіть їх, користуючись мінімальною підказкою – однією літерою.

Вправи-кросворди теж викликають зацікавленість в учнів 5 класу ЗЗСО. Користуючись цим, доцільним буде і завдання в дома самотужки скласти кросворд до певної теми. Вправи-кросворди, на нашу думку, активізують увагу школярів, сприяють їхній зацікавленості. Вважаємо, що такий тип вправ

доцільно використовувати при закріпленні певних лексичних одиниць, наприклад, вивчаючи у 5 класі тему «Places» можна використати таку вправу-кросворд, метою якого буде розвивання логічного мислення учнів, активізація використання лексичних одиниць, формування навиків письма.

Слухові диктанти можуть бути «різних видів: а) з попередньо знятими труднощами; б) пояснювальний (з паралельним аналізом труднощів написання); в) контрольний» [40, с. 179]. Варто пам'ятати, що слуховий диктант – це не лише вправа на аудіювання: пропущені слова в диктанті вказують на те, що учень їх не зрозумів і, відповідно, саме тому і не записав. Дуже корисно включати до диктантів слова-омоніми, а також слова, схожі за звучанням, які учні можуть сприймати як однакові.

Самодиктант – це «запис раніше вивченого (короткого тексту, діалогу, вірша тощо) напам'ять» [40, с. 179]. Наприклад, після того як учні 5 класу ЗЗСО вивчили римування про кількість днів у різних місяцях, їм можна запропонувати написати його з пам'яті. Це буде ще доречнішим, якщо перед цим вони розв'язували кросворд про місяці.

Зауважимо, що одночасно з формуванням навичок у техніці письма учні набувають певних знань, які забезпечують розвиток усвідомленості особливостей техніки письма іноземною мовою.

Формуючи навички іншомовної компетентності у письмі, доцільним, на нашу думку, є використання перфокарток. Гіперважливо, щоб вчитель здійснив перевірку написаного учнями. Надзвичайно важливою, на нашу думку, є система вправ для розвитку вмінь письма. Зауважимо, що в межах цієї системи вправ виокремлюють три групи основних умінь письма і відповідно три групи вправ [43, с. 85]:

I група вправ – вправи для розвитку вмінь написання різних типів письма (опису, повідомлення/розповіді та міркування);

II група вправ – вправи для розвитку вмінь написання текстів академічних жанрів письма (планів, переказів, доповідей, статей, есе тощо);

III група вправ – вправи для розвитку вмінь написання різних жанрів писемного спілкування (записок, неофіційних та офіційних листів, оголошень, короткої автобіографії, анкет тощо) [43, с. 85].

Зауважимо, що вправи для формування і розвитку вмінь написання текстів академічних жанрів письма у 5-му класі ЗЗСО не використовуються, оскільки діти у цьому віці ще не знайомляться із академічними жанрами. Однак, на наше переконання, із окремими елементами академічних жанрів п'ятикласників ознайомлювати варто.

Заслуговують на увагу і вправи для формування і розвитку вмінь написання текстів різних жанрів писемного спілкування. У цьому контексті розглянемо вправи для формування і розвитку вмінь листування. Формуючи навички написання листа іноземною мовою, насамперед, на нашу думку, варто брати до уваги стосунки між адресантом і адресатом, адже саме від цього залежатиме стиль листування – неофіційний чи офіційний, оскільки стандарти написання цих двох типів листів суттєво відрізняються. Розглянемо спочатку, як вчити написання *неофіційного листа*. Зауважимо, що учителям варто наголосити, що схема навчання листуванню в електронній формі (електронна пошта, соцмережі) принципово не відрізняється від навчання письмовому листуванню на паперових носіях. Проте потрібно враховувати особливості стилю електронних листів, їх формат (наприклад, відсутність необхідності вказувати адресу відправника чи отримувача, оскільки вони автоматично додаються).

Систему вправ для учнів 5 класу ЗЗСО із формування іншомовної компетентності у письмі подаємо у *Додатку А*. Зауважимо, що одночасно з формуванням умінь у письмі учні набувають певних знань про письмо, які забезпечують подальший розвиток здібностей до писемного спілкування.

Вважаємо, що при формуванні іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО вчителі англійської мови повинні дотримуватися і таких *практичних порад*: ставити реалістичні завдання: враховувати рівень підготовки учнів, обираючи теми, актуальні їм за віком, близькі до їхніх інтересів, вподобань, переконань і досвіду; створювати мотиваційні ситуації:

наприклад, попросіть учнів написати вітальну листівку до свята чи створити подяку другу; оцінювати системно (використовуючи параметри оцінювання, зокрема: зміст – логічність і повнота думки, лексичну і граматичну коректність, відповідність обсягу завдання). Отже, такий підхід, на нашу думку, сприятиме розвитку як базових технічних навичок письма, так і здатності здобувачів освіти виконувати комунікативні завдання в реальних життєвих ситуаціях.

Висновки до другого розділу

При формуванні іншомовної компетентності в письмі перш за все зусилля вчителя-словесника доцільно спрямовувати на формування у здобувачів освіти умінь створювати різні види простих письмових повідомлень, зокрема короткі текстові меседжі (наприклад, SMS-повідомлення, анкети, повідомлення в соціальних мережах), опитувальні листи, особисті та побутові записки, у тому числі з використанням цифрових сервісів. Важливо також навчати п'ятикласників оформлювати особисті та вітальні листівки, листи-подяки, листи-побажання, листи-запрошення та листи-вибачення, а також поступово формувати здатність складати чіткий і структурований план письмового висловлювання та правильно заповнювати типові офіційні бланки (анкети, форми реєстрації) тощо. Вважаємо, що також доцільним є застосування завдань із чітко визначеною структурою, зокрема таких, що передбачають складання плану висловлювання в письмовій формі з метою логічного впорядкування змісту, а також інтеграцію електронних ресурсів (електронної пошти чи чат-платформ) як засобів формування та удосконалення умінь і навиків здобувачів освіти в письмі. Водночас вчителю варто враховувати, що орієнтовні параметри обсягу письмових повідомлень мають відповідати визначеним нормативним показникам, наприклад, для учнів 5 класу – 80–90 слів. Звідси, важлива роль відводиться відбору навчального матеріалу для формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО, що є, на наше переконання, ключовою умовою ефективної організації іншомовної освіти та забезпечує цілеспрямований розвиток комунікативних умінь п'ятикласників у письмовій формі. Особливого значення набуває добір навчального матеріалу з опорою на електронні засоби комунікації. Використання електронної пошти, чатів та

інтерактивних платформ сприяє не лише розвитку техніки письма, а й формуванню навичок спонтанного письмового мовлення.

Зауважимо, що письмові завдання мають спиратися на чіткі критерії оцінювання, враховувати нормативні вимоги до обсягу тексту, а також сприяти розвитку мотивації здобувачів освіти. Переконані, що ефективний відбір навчального матеріалу є не лише змістовою передумовою формування іншомовної компетентності у письмі, а й визначальним фактором підвищення якості іншомовної освіти у ЗЗСО. Реалізація окреслених підходів забезпечує оптимальні умови для формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО, що здійснюється поступово, тобто має поетапний характер і ґрунтується на послідовному переході від елементарних графічних навичок до здатності створювати комунікативно повноцінне письмове висловлювання. Зауважимо, що на початковому етапі важливим є опанування базових орфографічних та графічних умінь, що забезпечують технічний аспект письма. Далі ключове значення набуває формування структурно-сміслової організації висловлювання, що зреалізовується через опанування типових моделей написання коротких повідомлень. Застосування поетапного підходу дає змогу врахувати вікові та психолінгвістичні особливості п'ятикласників, оптимізувати обсяг навчального матеріалу та забезпечити його відповідність реальним потребам іншомовної комунікації. На завершальному етапі формування іншомовної компетентності в письмі пріоритетними стають розвиток самостійності, навчальної автономії та уміння застосовувати мовлені засоби з урахуванням конкретної ситуації спілкування в письмовій формі.

Поетапність формування в учнів 5 класу ЗЗСО іншомовної компетентності в письмі забезпечується методом вправ. Зауважимо, що комплекс вправ та завдань для розвитку письмової мови п'ятикласників має бути розроблений з урахуванням психолінгвістичних особливостей цієї вікової категорії, рівня сформованості їх технічних умінь та комунікативних потреб. Основною метою такої системи є формування здатності здобувачів освіти створювати змістовно завершене, структуроване та граматичне правильне письмове висловлювання відповідно до конкретної мовленнєвої ситуації.

РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА З ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Організація та проведення педагогічного експерименту з перевірки ефективності розробленої методики

Об'єктом контролю іншомовної компетентності у письмі має бути рівень її сформованості або сформованості її складових – знань, умінь і навичок, а також здібностей до письма. Варто наголосити, що, відповідно до програми, визначено орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень здобувачів освіти, відповідно до яких, оцінюючи писемне продукування (письмо), варто звертати на обсяг письмового повідомлення у словах. Для учнів 5 класу ЗЗСО цей обсяг повинен становити 80–90 слів [68, с. 24]. Отже, процес формування письмових умінь передбачає досягнення учнями 5 класу ЗЗСО здатності передавати власні думки у письмовій формі у соціально значущих ситуаціях спілкування відповідно до конкретної комунікативної мети. Зокрема, школярі мають опанувати вміння створювати короткі текстові повідомлення, записки та інші побутові тексти, включаючи такі, що передаються за допомогою електронних ресурсів; укладати особисті та привітальні листи, прості листи-благодари та листи-вибачення; складати план письменого висловлювання, адже «рівень сформованості іншомовної компетентності у письмі на кінець початкової школи має бути А1 за глобальною шкалою ЗЄР, на кінець основної – А2, на кінець старшої – В1 (рівень стандарту й академічний рівень) та В2 (рівень філологічної профільної підготовки)» [40, с. 177]. Важливу роль у цьому відіграє контроль знань, умінь і навиків школярів.

Зауважимо, що *поточний контроль* здійснюється систематично шляхом перевірки щоденних письмових завдань та спрямований на відстеження проресу учнів у засвоєнні навчального матеріалу та формуванні навичок письма. При цьому враховуються всі компоненти іншомовної компетентності в письмі, зокрема граматична та лексична правильність, орфографічна грамотність,

логічна та структурна зв'язність висловлювання, а також відповідність змісту поставленого комунікативного завдання.

Щодо *рубіжного та тематичного контролю*, слід зазначити, що його проведення здійснюється після завершення певного ситуативно-тематичного змістового модуля та спрямоване на оцінювання рівня сформованості навичок письма в межах окремих тематичних блоків. Водночас наголосимо, що підсумковий контроль у 5-му класі ЗЗСО не передбачений. Він запроваджується лише в старших класах (контрольні роботи, державна підсумкова атестація).

Таким чином, контроль виступає найважливішим компонентом на всіх етапах формування іншомовної компетентності в письмі, оскільки саме його систематичне здійснення сприяє формуванню стійких навиків письма, допомагає здобувачам освіти усвідомлювати власні досягнення й труднощі, а вчителів коригувати цей складний процес. Зазначимо, що для перевірки сформованості іншомовної компетентності в письмі характерними є такі форми контролю: 1. *індивідуальний відстрочений контроль учителя* – здобувачі освіти подають вчителів для перевірки свої написані тексти; 2. *індивідуальний взаємоконтроль учнів* передбачає обмін здобувачами освіти написаними письмовими текстами з подальшою взаємною перевіркою, редагуванням та обговоренням у парах чи невеликих групах. Така форма контролю сприяє розвитку навичок самостійної роботи та формуванню критичного мислення, оскільки школярі мають можливість зіставити свою роботу з роботами інших, порівняти їх, зрозуміти переваги і недоліки своєї роботи; 3. *фронтальний взаємоконтроль* передбачає демонстрацію роботи одного із учнів (зазвичай тієї роботи, що потребує аналізу та обговорення) на класній або мультимедійній дошці (можна за допомогою графопроектора) з метою колективного редагування та обговорення. Така форма роботи дає можливість вчителю акцентувати увагу здобувачів освіти на складних чи проблемних моментах, що викликають труднощі; 4. *самоконтроль учнів* передбачає попередню перевірку своїх письмових робіт перед їх поданням вчителю. Здійснення самоконтролю може відбуватися за зразком або ключем, що здебільшого охоплює

орфографічні аспекти. Такі ключі можуть бути підготовлені педагогом-словесником і подані в різних формах: записані на звичайній чи інтерактивній дошці, роздані безпосередньо перед подачею завдання тощо. Також такий вид контролю доцільно здійснювати за допомогою комп'ютера. Під час виконання завдань за допомогою комп'ютера система автоматично реагує на орфографічні помилки, підкреслюючи їх, що дає змогу школярам оперативно їх відкоригувати та обрати запропонований програмою правильний варіант написання. Однак «жоден комп'ютер наразі не здатний оцінити та виправити зміст написаного тексту» [39, с. 138]. Застосування самоконтролю доцільно розглядати і в мотиваційному вимірі: він формує у дітей почуття відповідальності, довіри до своєї роботи результатів і до педагогічного супроводу, сприяє вихованню самостійності та створює атмосферу емоційного комфорту та невимушеності під час виконання письмових робіт.

Зауважимо, що, перевіряючи написані здобувачами освіти тексти, «вчитель має керуватися певними критеріями оцінювання. Критерії залежать від типу/жанру письма» [38, с. 129]. Отож, оцінюючи, відповідно до чинної шкільної програми [68], такі функціонально-сміслові типи письма, як *опис і повідомлення/ розповідь*, словесник має «керуватися такими критеріями: відповідність змісту комунікативної ситуації; логічність і зв'язність викладу; загальна правильність, що включає граматичну, лексичну, орфографічну (беруться до уваги лише комунікативно значущі помилки, тобто ті помилки, які порушують розуміння написаного тексту); дотримання прийнятої у певній мовній спільноті структури тексту (наявність у тексті опису і повідомлення/ розповіді трьох частин: вступ, основна частина, висновки)» [40, с. 178].

На нашу думку, надважливим критерієм оцінки створених учнями текстів є критерій аргументованості висловлювання, який передбачає використання аргументів та доказів для підтвердження власних думок (введення у текст конструкцій на зразок: на моє переконання, для прикладу, по-перше, по-друге, наведемо аргумент, відповідно до, наприклад, взявши до уваги, на мою думку, на моє переконання, вважаю, як зразок, думаю, переконаний, вбачаю у, за баченням, на моє переконання, вірю тощо). Варто зазначити, що для есе та

статей, у яких комунікативний задум передбачає поєднання описових компонентів, елементів повідомлення чи розповіді, а також міркування, до критеріїв оцінювання додається окремий показник – здатність комбінувати різні мовленнєві зразки.

Оцінюючи «вміння заповнювати офіційні форми/ формуляри/анкети, слід спиратися на два основних критерії» [40, с. 178]: 1) правильне застосування мовних та позамовних норм передбачає коректне заповнення анкетних даних, таких як ім'я, прізвище, дата народження, адреси реєстрації та проживання, вказівка статті, сімейного стану, національності, номера телефону та електронної пошти. Не менш важливим є дотримання інструкцій, наприклад: «пишіть великими літерами», «викресліть невідповідне», «заповнюйте друкованими літерами»; 2) загальна «правильність (граматична, лексична, орфографічна). Із двох критеріїв більш вагомим вважається перший у зв'язку з його значущістю» [40, с. 179]. Для оцінки вмінь учнів складати *коротку автобіографію* у методичних дослідженнях використовуються такі «критерії: 1) наявність основних блоків інформації (персональна інформація, дані про освіту, досвід роботи, якщо такий є, додаткову інформацію про інтереси і захоплення та рекомендації); 2) послідовність викладу вказаних блоків інформації, яка є також стандартизованою; 3) загальна коректність» [40, с. 178].

Зазначимо, що для контролю рівня сформованості КТП необхідно використовувати ті ж вправи, що застосовувалися під час формування цієї компетентності. Основна відмінність полягає в тому, що всі роботи перевіряються та оцінюються педагогом відповідно до 12-бальної системи, а не учнями самостійно за ключем або через взаємоконтроль. Графічна компетентність повинна бути сформована вже на першому році вивчення іноземної мови, тоді як на подальших етапах її завдання полягає лише в удосконаленні та корекції.

Рекомендовану систему вправ і завдань із формування міжкультурної іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО (*Додаток А*) було **апробовано** у 5 класі на базі Староскалатського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області.

Зазначимо, що у дослідження взяли участь 30 учнів 5 класу, які були розподілені на експериментальну групу (ЕГ) та контрольну групу (КГ) на основі загальної успішності. Метою експерименту була перевірка ефективності розробленого блоку вправ для формування ключових навиків навчання писемному мовленню в учнів 5 класу ЗЗСО на уроках англійської мови у процесі вивчення теми «English Around Us».

Зауважимо, що для розробки експериментальної методики формування міжкультурної іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО було проведено констатувальний зріз з метою моніторингу навичок письмового мовлення здобувачів освіти з подальшим використанням отриманих результатів при створенні експериментальної методики із нашої проблеми дослідження. Наголосимо, що педагогічний моніторинг здійснювався з урахуванням вимог чинних програми [42], [46], [67], [68] до знань, умінь і навиків учнів 5 класу ЗЗСО з іноземної мови. Вважаємо, що для з'ясування результатів констатувального зрізу важливим враховувати: 1) результати анкетування вчителів-практиків та проведених з ними бесід, спрямованих на виявлення позитивних та негативних аспектів навчального процесу та обговорення шляхів подолання труднощів у формуванні іншомовної компетентності у письмі 5 класу ЗЗСО; 2) результати бесід із п'ятикласниками щодо труднощів, що виникають під час письмової роботи на уроках англійської мови; 3) визначення ефективних методів діагностування знань, умінь та навичок учнів 5 класу ЗЗСО у процесі виконання письмових завдань; 4) розробку критеріїв оцінювання; 5) проведення контрольних зрізів залишкових знань учнів 5 класу ЗЗСО із початкової школи.

Розроблена нами анкета для вчителів-словесників містила 5 запитань, метою яких було: 1) дізнатися про готовність вчителів-словесників до формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО; 2) вивчити досвід провідних словесників щодо формування іншомовної компетентності в письмі п'ятикласників; 3) з'ясувати потреби вчителів англійської мови у підготовці до уроків англійської мови в 5 класі ЗЗСО із формування навиків писемного мовлення; 4) виявити переваги формування

іншомовної компетентності у письмі п'ятикласників ЗЗСО за допомогою методу вправ; 5) з'ясувати труднощі та проблемні аспекти, з якими зустрічалися педагоги в своїй практичній діяльності, спрямованій на формування іншомовної компетентності в письмі п'ятикласників; 6) дізнатися ефективні методи роботи з формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО.

Слід зазначити, що проведені бесіди з учителями англійської мови Староскалатського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області охоплювали окремі аспекти з їх професійної діяльності з розкриття питань: 1) психодіагностичного аналізу з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей п'ятикласників під час виконання письмових завдань на уроках англійської мови в ЗЗСО; 2) ефективності засвоєння навичок письма через систематичне виконання вправ різного рівня складності (відповідно до передбачуваних чинною програмою тем та з врахуванням психолого-вікових особливостей п'ятикласників); 3) вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду вчителів-практиків у формуванні іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу.

Зауважимо, що саме результати анкетування та проведених бесід дали можливість дізнатися, що: 1) лише 70 % вчителів англійської мови має досвід навчання учнів 5 класу навикам письма, адже частина вчителів – це педагоги-початківці; звідси – не усі педагоги можуть без відповідної підготовки якісно формувати іншомовну компетентність у письмі п'ятикласників; 2) відповідно далеко не усі словесники мають авторські розробки уроків чи методичні рекомендації для формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО; 3) більшість вчителів англійської мови потребують підвищення кваліфікації щодо формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО; 4) майже половина п'ятикласників (48 %) мають труднощі з оволодінням навиків письма.

Зауважимо, що саме анкетування вчителів англійської мови та індивідуальні бесіди з ними сприятимуть створенню експериментальної методики формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО,

впровадженню її в практику Староскалатського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області.

Також нами було проведено ряд бесід із самими здобувачами освіти щодо набуття ними навиків писемного мовлення. Зазначимо, що бесіди з п'ятикласниками мали таке змістове наповнення: 1) Чи є у тебе бажання навчитися грамотно писати англійською мовою? 2) Чи подобається тобі писати англійською мовою? 3) Які види письмових завдань тобі виконувати легше: речення, тексти, листи, есе, реферати? 4) Чи важко тобі починати писати текст англійською мовою самостійно? 5) Чи завжди ти знаєш потрібні слова для написання тексту англійською мовою? 6) Чи трапляється, що ти «плутаєш» слова, не можеш їх підіпрати, або використовуєш неправильну граматику при формулюванні речень англійською мовою на письмі? 7) Як ти дізнаєшся, яке слово чи граматичну форму використати при написанні текстів англійською мовою: за словником, у класі від вчителя чи однокласників, за допомогою Інтернету? Результати бесід з учнями 5 класу Староскалатського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області показали, що навчитися грамотно писати англійською мовою виявилось бажаним приблизно для 48 % п'ятикласників. Лише після проведення міні-бесіди про переваги людини, яка вміє грамотно писати англійською мовою і що і ці навички «відкривають» двері у світ, допомагають стати успішним, прославитися, учні змінили свою думку і, при повторному опитуванні, 95 % здобувачів освіти виявили зацікавленість у покращенні навиків письма англійською мовою.

Визначення результатів констатувального етапу дослідження здійснювалось через: а) контрольне оцінювання залишкових знань та сформованих умінь п'ятикласників, здобутих у початковій школі; б) аналіз рівня знань, умінь та навичок здобувачів освіти у письмі з метою подальшої розробки методики формування експерименту.

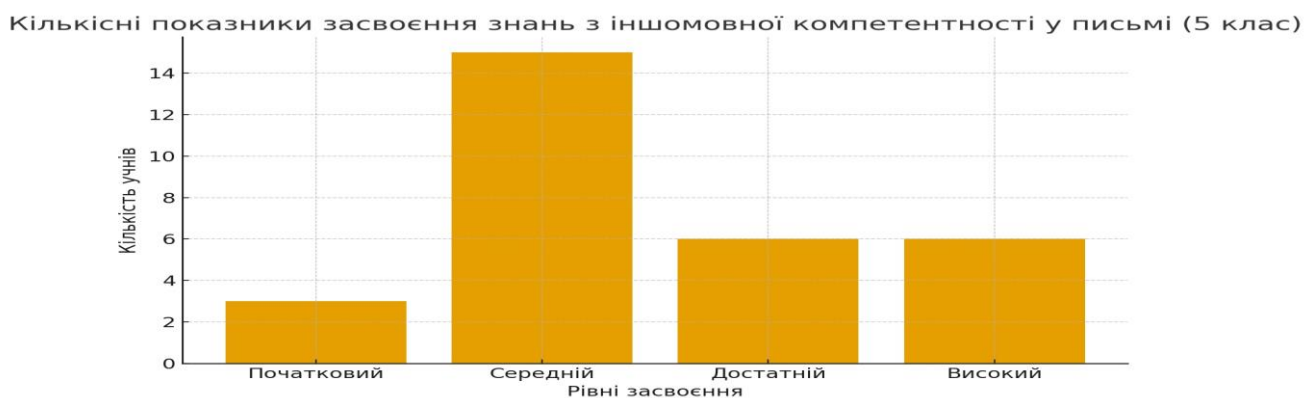
Діагностика знань, умінь та навиків учнів 5 класу у письмі проводилася за допомогою педагогічного діагностування. Зауважимо, що під поняттям «педагогічне діагностування» ми розуміємо «контроль, перевірку, оцінювання,

збір статистичних даних як кількісного, так і якісного характеру, їхній аналіз та врахування методів досягнення результатів, а також виявляє тенденції та динаміку навчального процесу» [51, с. 142]. Отож метою нашого констатувального зрізу є: 1) аналіз умов забезпечення формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО; 2) здійснення моніторингу рівня засвоєння п'ятикласниками знань, умінь та навиків іншомовного письмового мовлення, здобутих у початковій школі; 3) визначення рівня ефективності застосування методу вправ у процесі формування іншомовної компетентності учнів 5 класу ЗЗСО; 4) обґрунтування актуальності та необхідності дослідження процесу формування іншомовної компетентності учнів 5 класу ЗЗСО. Об'єктом діагностування є письмова діяльність учнів 5 класу ЗЗСО. Предметом діагностування виступає прогресивна динаміка змін у письмовій діяльності п'ятикласників. Для виявлення результатів формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО проводилося діагностування залишкових знань. Збирання інформації здійснювалось шляхом тестування, яке базувалося на пропедевтичних знаннях здобувачів освіти, сформованих у початковій школі, та устанавлювало використання учнями цих знань у письмennomу мовленні залежно від типу ситуації (природної чи змодельованої), характеру завдань та форм контролю. Зауважимо, що рівні засвоєння навиків писемного мовлення здобувачів освіти визначаємо відповідно до результатів діагностично-констатувального моніторингу констатувального зрізу.

До констатувального зрізу було залучено 30 п'ятикласників Староскалатського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області. З метою виявлення якості знань, умінь і навиків здобувачів освіти щодо володіння англomовним письмом, нами було проведено контрольний зріз на основі виконання школярами системи вправ (*Додаток А*). За результатом контрольного зрізу знань учнів 5 класу Староскалатського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області нами було виявлено кількісні та якісні показники засвоєння школярами навиків письма. Аналіз результатів анкетування знань п'ятикласників (30 учнів) показав такі кількісні результати:

початковий рівень знань становить 10 % (3 учні), середній рівень знань – 50 % (15 учнів), достатній рівень – 20 % (6 учнів), високий рівень – 20 % – (6 учнів) (Рис. 1.1).

Рис.1.1.

Тож зазначимо, що отримані середні значення рівня сформованості знань, умінь і навиків п'ятикласників з письменого мовлення дали змогу здійснити порівняльний аналіз результатів моніторингу та сформулювати висновки. Зокрема, можна стверджувати, що підвищенню рівня іншомовної компетентності у письмі учнів 5-го класу ЗЗСО буде сприяти систематичне застосування методу вправ. Отримані результати посвідчують, що 60 % здобувачів освіти потребує суттєвого підвищення рівня сформованості іншомовної компетентності у письмі, що можливо забезпечити шляхом розроблення відповідної методики, яка має враховувати педагогічні та лінгводидактичні закономірності, принципи, методи, методичні прийоми та засоби навчання, необхідні для вдосконалення п'ятикласниками навиків писемного мовлення через виконання системи вправ. Крім того, слід урахувати вікові психологічні особливості учнів 5 класу, рівень їхнього розвитку та мотивацію до вивчення іноземної мови, що є важливими для проектування експериментальної методики навчання.

Отже, з урахуванням результатів діагностично-констатувального моніторингу нами було розроблено та впроваджено в освітню практику систему вправ, спрямовану на формування іншомовної компетентності у письмі в учнів 5-го класу ЗЗСО (Додаток А). Варто наголосити, що в експериментальній

програмі визначено необхідність застосування різних типів вправ, орієнтованих на специфіку навчальних потреб п'ятикласників.

Експериментальне навчання проводилося на базі Староскалатського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області. У педагогічному експерименті з формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО взяли участь 30 учнів експериментального класу (ЕК). Упродовж одного навчального семестру (2024–2025 н.р.) вони працювали за експериментальною програмою. У контрольному зрізі взяли участь 20 респондентів. Формувальний етап експериментального навчання, що був спрямований на засвоєння орфографічних та каліграфічних навиків учнів 5 класу ЗЗСО. Метою формувального етапу педагогічного експерименту є підтвердити ефективність розробленої експериментальної програми засвоєння з формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО, що базується на систематичному методі вправ. Відповідно до розробленої експериментальної програми формувальний експеримент проводився в три етапи: підготовчий, теоретично-практичний та контрольно-корекційний. Підготовчий етап був спрямований на впровадження системи вправ для вдосконалення каліграфічних навичок; теоретично-практичний – на реалізацію вправ, що забезпечували удосконалення каліграфічних та орфографічних умінь здобувачів освіти, а також розвиток здатності п'ятикласників виражати власні думки у письмовій формі. Особлива увага приділялася контрольно-корекційному етапу, оскільки він передбачав перевірку та корекцію рівня засвоєння учнями знань, умінь та навичок, сформованих у процесі експерименту.

Оцінювання рівня сформованості в учнів умінь і навичок продукування компонентів письмових висловлювань ґрунтувалося на передбачених чинною програмою нормах оцінювання, доповнених відповідними критеріями оцінювання експериментальної програми, що стосуються умінь формулювати учнями 5 класу свої думки у письмовій формі (написання листа, есе тощо). Зауважимо, що на основі зрізової контрольної роботи учнів експериментальних і контрольних части (Рис. 1.2.). було визначено рівень ефективності

узагальнення і систематизації знань учнів 5 класу відповідно до впровадженої експериментальної програми з формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО.

Рис. 1.2.

Зауважимо, що отримані результати засвоєння знань, умінь і навичок здобувачів освіти експериментальної частини переконливо підтверджують ефективність системи вправ, запропонованої експериментальною програмою з розвитку іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО. Зокрема, рівень успішності засвоєння письмових навичок учнів становить 90 %, а якість засвоєних знань – 65 %. Для оцінювання рівня ефективності сформованих умінь та навичок у розвитку іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО була запропонована система вправ підвищеної складності (наприклад, написання листа другу, складання відгуку на прочитану книгу чи перегляд фільму/вистави). Кількісні показники сформованих знань з іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу експериментальної групи відповідно до експериментальної програми наведено у Табл. 1.1.

Табл. 1.1.

Кількісні показники сформованих знань із іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЕК відповідно до експериментальної програми

Рівні	Кількість учнів	Відсотки (%)
Початковий	1	5
Середній	6	20
Достатній	12	40
Високий	11	35
Разом	30	100

Таким чином, серед 30 учнів 5 класу експериментальної групи 95 % здобувачів освіти успішно виконали запропоновані практичні завдання. Водночас 5 % учнів, які перебували на початковому рівні сформованості навичок, переважно не володіють умінням самостійно формулювати думки англійською мовою у письмовій формі. До середнього рівня (20 %) віднесено учнів, які здатні створювати письмові повідомлення англійською мовою, що загалом відповідають критеріям обсягу, повноти відтворення інформації та зв'язності висловлювання, однак за окремими показниками, наприклад, порушення логічної послідовності викладу, неточний добір лексики чи наявність орфографічних помилок, результати істотно нижчі. Достатній рівень (40 %) характеризувався здатністю учнів самостійно конструювати тексти, логічно розгортати тему, добирати лексичні засоби тощо, але допускаються окремі помилки в дотриманні мовних норм, порушення орфографічних норм тощо. Отже, можемо констатувати, що успішність сформованих умінь продукування письмових висловлювань респондентів ЕК становить 95 %, якість засвоєних знань – 75 %.

У контрольному зрізі знову взяли участь учні 5 класу Староскалатського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області у кількості 30 респондентів. Завдання контрольного зрізу знань здобувачів освіти КК були однаковими із завданнями, використаними для контрольного зрізу в ЕК (Табл. 1.2.).

Табл. 1.2.

Кількісні показники сформованих знань із іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу КК відповідно до експериментальної програми

Рівні	Кількість учнів	Відсотки (%)
Початковий	2	7,5
Середній	7	25
Достатній	10	32,5
Високий	11	35
Разом	30	100

Таким чином, за результатами аналізу апробації встановлено позитивну динаміку сформованості іншомовної компетентності у письмі п'ятикласників, які успішно виконували запропоновані письмові завдання. Водночас зазначимо, що для оцінювання рівня сформованості цієї компетентності застосовувалися тестові завдання відкритого та закритого типу, вправи різного формату, а також різні види роботи з текстами/аудіотекстами, у т.ч. з автентичними.

Отже, результати експериментального навчання дають підстави стверджувати, що запропонована методика формування іншомовної комунікативної компетентності у письмі п'ятикласників Староскалатського закладу загального середнього освіти І–ІІІ ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області, розроблена на основі активного впровадження методу вправ, є дієвою та перспективною. Зазначимо, що її впровадження сприяє підвищенню мотивації здобувачів освіти до вивчення іноземної мови, допомагає долати мовленнєвий бар'єр, забезпечує удосконалення навичок у письмі, підтримує розвиток мовних та мовленнєвих умінь школярів та формує готовність до іншомовної міжкультурної комунікації. Зауважимо, що під час педагогічного експерименту нами також були проаналізовані чинні підручники з англійської мови для 5 класу, зокрема за редакцією О. Карп'юк, [24] і встановлено, що у них відсутні зразки виконання завдань та вправ на формування навиків письма, на основі чого в учнів формувалися б цілісні уявлення про орфографічні норми.

3.2. Оцінка та інтерпретація результатів

Сьогодні перед ЗЗСО поставлено надважливе завдання – формування здатності здобувача освіти ефективно взаємодіяти в різноманітних соціальних і культурних контекстах. Наголосимо, що процес оволодіння школярами життєво необхідними іншомовними комунікативними вміннями складний і забезпечується використанням особливих дидактичних засобів, що спроможні доцільно змодельовати акт комунікації, передбачений цілями навчального процесу. Тож діяльність іноземних педагогів-словесників спрямована на цілеспрямоване формування у здобувачів освіти міжкультурної іншомовної

комунікативної компетентності, в межах якої пріоритетним завданням стає сприяння набуття школярами досвіду іншомовного спілкування в усній та письмений формам відповідно до вимог чинної навчальної програми [42], [46] та Державного стандарту базової середньої освіти [17]. Зауважимо, що важливою складовою процесу формування компетентності в письмі є оцінювання, яке суттєво впливає на результати та якість освітнього процесу. Традиційно оцінювання розглядалося передусім як засіб контролю навчальної діяльності, що дає змогу встановити, чи досягли учні визначених навчальних цілей, адже, відповідно до закону України «Про освіту», «результатами навчання є знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності та інші особисті якості, які можна визначити, спланувати, оцінити та виміряти, і які учень здатен продемонструвати після закінчення освітньої програми або окремих її компонентів» [22]. Проте в сучасних умовах його функціональне призначення значно розширилося: оцінювання стало інструментом визначення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти, виявлення успіхів і труднощів, з якими він зустрічається, а також джерелом інформації для планування подальшого навчання. В умовах компетентнісного навчання при оцінюванні береться до уваги перш за все рівень сформованості компетентності здобувачів освіти, їхня здатність вирішувати завдання, а також інтелектуальний потенціал, ціннісне ставлення та комунікативний досвід. Важливо, щоб оцінка стала своєрідним інструментом розвитку особистості, при цьому неприпустимим є сприйняття оцінювання як нагороди / покарання, адже основною метою виставлення оцінки є фіксація прогресу здобувача освіти у набутті навиків іншомовного письма. Надважливо, щоб це зрозуміли п'ятикласники, які ще не мають досвіду сприймання-пережиття отримання позитивної чи негативної оцінки, оскільки в початкових класах (відповідно до концепції Нової української школи [53]) оцінки не виставлялися, а рівень досягнень (наприклад, достатній чи високий) учнями сприймався безболісно.

За І. Горошкіним [13] виокремимо функції оцінки, які є різними для здобувачів освіти (інформаційна, мотиваційна, формувальна, розвивальна та виховна) та вчителів (діагностувальна, інформаційна, аналітична, контрольна,

прогностична та коригувальна). Як зауважує І. Горошкін, «інформаційна функція оцінювання забезпечує учасників освітнього процесу інформацією про рівень сформованості певних компетентностей учнів. Ураховуючи різні функції оцінювання, важливо забезпечувати взаємодію між учнями та вчителями, яка буде сприяти якісному навчанню та розвитку особистості» [13, с. 106]. Варто наголосити, що у Державному стандарті базової середньої освіти [17] визначено вимоги до результатів навчання, які базуються на компетентнісному підході, які передбачають, що учень «сприймає усну інформацію та письмові тексти іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування; взаємодіє з іншими особами в усній і письмовій формі та в режимі реального часу засобами іноземної мови; надає інформацію, висловлює думки, почуття та ставлення іноземною мовою» [17]. Відповідно Державного стандарту базової середньої освіти [17], чинна навчальна програма (орієнтуємося на Модельну навчальну програму «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М. [42]) є основним документом, який визначає результати навчання учнів за кожною компетентністю. Зауважимо, що проміжні результати визначають педагоги, орієнтуючись на кінцевий результат, описаний у програмі. Отже, опираючись на рекомендації чинної модельної програми, вчителі англійської мови повинні оцінювати рівні різних видів мовленнєвої діяльності учнів: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Переконані, що для оцінювання рівня сформованості міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти необхідно розробити чіткі критерії, враховуючи вимоги педагогічної науки та компетентнісного підходу. За І. Горошкіним [13] виокремлюємо чотири критерії: ціннісний, пізнавальний, діяльнісний, рефлексійний, які «уможливлюють об'єктивний контроль результатів навчання – не тільки знань, умінь, навичок, а й особистісних складників компетентностей» [13, с. 107]. Ціннісний критерій визначає ставлення здобувачів освіти до вивчення англійської мови, до себе та інших суб'єктів

освітнього процесу, прагнення до вдосконалення рівня володіння іноземною мовою, бажання до саморозвитку й самоосвіти. Для пізнавального характерним є усвідомлення ролі знань як інструменту міжкультурної іншомовної комунікації, здатність до вдосконалення навиків іншомовного письма. Діяльнісний критерій є надважливим, адже саме він засвідчує здатність здобувача освіти до певних видів навчальної діяльності (репродуктивної, репродуктивно-продуктивної, продуктивної). Основною ознакою рефлексійного критерію є здатність об'єктивно оцінювати, аналізувати навички володіння англomовним письмом як своїм, так і суб'єктів освітнього процесу.

Зауважимо, що об'єктивний контроль результатів навчання в оволодінні здобувачами освіти навиками письма, необхідно брати до уваги два види мовленнєвої діяльності, які включає у себе писемне мовлення – продуктивний (письмо) і рецептивний (читання), адже «при письмі й читанні встановлюються графемно-фонемні відповідності, але з різною спрямованістю, при читанні – від літер до звуків, при письмі – від звуків до літер; При письмі інформація кодується/шифрується, при читанні декодується/розшифровується» [40, с. 177]. Звідси, важливо звертати увагу на оформлення письмових висловлювань, вираження думки письмово на основі лінгвістичних одиниць, адже кінцевою метою сформованості іншомовної компетентності в письмі є навчити здобувачів освіти писати англійською мовою ті ж тексти і на тому ж рівні, що й рідною мовою. Для здобувачів освіти 5 класу закладів загальної середньої освіти, відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [17] пріоритетним є формування комунікативної компетентності, яка забезпечувала б їм вміння писемного спілкування в типових ситуаціях. Отже, у п'ятикласників важливо сформувати навички техніки письма та його мовленнєвих навичок, розвиток умінь письма.

Основним, на нашу думку, у 5 класі ЗЗСО є навчання орфографії у зв'язку з накопиченням нового мовного матеріалу, що сприятиме розвитку писемного мовлення як засобу, що сприяє формуванню вмінь і навичок усного мовлення здобувачів освіти. Важлива роль у цьому складному процесі відводиться саме оцінюванню, показниками якого, як правило, є високий рівень

– учень/учениця має значні успіхи в оволодінні навиками письма; достатній рівень – учень/учениця має помітні успіхи; середній рівень – учень/учениця відчуває певні труднощі; початковий рівень – учень/учениця потребує допомоги вчителя або однокласників. У цьому контексті, на наше переконання, важливим є інтерес до навчання, який можна оцінити за такими параметрами: «стійкий (чітко простежується пізнавальна потреба; постійне прагнення якнайкраще оволодіти матеріалом; уточнення, з'ясування, деталізація чогось; прагнення творчо застосувати знання й уміння; допитливість; пошук причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей того, що пізнають.); нестійкий (фрагментарне виявлення зазначених вище характеристик)» [40, с. 201]. Дієвим при оцінюванні навиків здобувачів освіти у письмі, на нашу думку, є метод анкетування, який допоможе словеснику виявити суб'єктивне ставлення учнів до письма, їхні труднощі та мотивацію. Доцільним у цьому контексті також буде і використання тестів, спрямованих на перевірку окремих компонентів письмових навичок – орфографічна точність, лексична різноманітність, уміння будувати тексти різних жанрів, уміння письмово висловлюватися у типових життєвих ситуаціях.

Отже, оцінювання рівня сформованості іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО є важливим компонентом методичної системи навчання іноземних мов, оскільки саме воно забезпечує об'єктивне визначення навчальних досягнень, діагностику труднощів та оцінку динаміки розвитку письмових умінь здобувачів освіти. У межах сучасної мовної освіти оцінювання трактується як інтегрований процес, який поєднує контроль, зворотний зв'язок, корекцію та підтримку індивідуального прогресу здобувача освіти, забезпечуючи системне відстеження динаміки формування його іншомовної компетентності в письмі. Отож оцінювання сформованості іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО є багатограним процесом, який має здійснюватися комплексно, із застосуванням, як традиційних, так і формувальних методик. Його головною метою є не лише визначення рівня володіння здобувачами освіти навиками письма, а й забезпечення поступового, підтримувального та результативного розвитку

письмових умінь, що відповідає вимогам сучасної іншомовної шкільної освіти та сприяє формуванню компетентного, мотивованого до вивчення іноземної мови здобувача освіти.

Висновки до третього розділу

Отримані результати аналітико-констатувального дослідження рівня сформованості іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО в процесі вивчення англійської мови засвідчили нагальну потребу розробки методики формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО, в основі якої є системне виконання вправ.

Наголосимо, що результати педагогічного експерименту, підтверджені методами статистичної перевірки, засвідчують ефективність розробленої та впровадженої в навчальний процес Староскалатського закладу загального середнього освіти I–III ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області методики формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО, в основі якої – системне виконання вправ. Отримані дані свідчать про успішне досягнення мети дослідження завдяки реалізації основних теоретичних та методичних положень роботи.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні проаналізовано особливості формування іншомовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО; визначено та охарактеризовано структуру цієї компетентності; значну увагу приділено питанням загальної природи іншомовної компетентності в техніці письма та окреслено цілі її формування в учнів зазначеної вікової категорії; обґрунтовано етапи становлення іншомовної компетентності учнів 5 класу ЗЗСО в письмі, розроблено комплекс вправ та завдань для її формування, виявлено фактори, що впливають на розвиток писемного мовлення здобувачів освіти; систематизовано та описано засоби реалізації формування англomовної компетентності п'ятикласників у письмі, а також засоби контролю рівня її сформованості; вивчено досвід учителів англійської мови Староскалатського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області щодо проблеми навчання іншомовного письма із застосуванням системи вправ. Це дало можливість сформулювати такі висновки:

1. Феномен міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності розглядається як інтегроване утворення, формування якого зумовлюється впливом низки взаємопов'язаних аспектів – цільового, мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, емоційно-ціннісного та рефлексивного. Вони мають відповідати психолого-віковим особливостям та потенційним можливостям здобувачів освіти, що є важливим орієнтиром для укладачів навчальних підручників. Кожний із зазначених аспектів виконує власні функції, а їх взаємодія забезпечує набуття учнями іншомовного комунікативного досвіду, орієнтованого на здобуття школярами когнітивно-прагматичної інформації, зокрема щодо: організації та підтримання іншомовного спілкування в різноманітних соціально-комунікативних умовах, таких як побутова сфера, здійснення покупок, відвідування медичних, освітніх або культурно-розважальних закладів; норм комунікативної поведінки залежно від обставин спілкування; використання типових мовленнєвих одиниць у процесі продукування висловлювань на різні теми (уточнення, перезапит, вираження

згоди/незгоди, радості/смутку тощо); вживання мовленнєвих зразків у різних умовах спілкування, зокрема з представниками різних соціальних статусів і груп на зустрічах чи зібраннях; гнучкості у своїй іншомовній комунікативній поведінці, використання невербальних стратегій у разі обмеженості мовленнєвого досвіду; джерел і способів самостійного здобуття інформації для задоволення власних комунікативних потреб; методів і способів удосконалення власного іншомовного комунікативного досвіду.

Компетентність у письмі є однією з ключових складових міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. Вона базується на взаємодії мовленнєвих навичок, знань і комунікативних здібностей особистості. Успішність її формування залежить від рівня розвитку умінь у письмі, засвоєних знань про цей вид діяльності, а також від динамічної взаємодії зазначених компонентів, що відбувається на основі загальних комунікативних здібностей.

2. На сучасному етапі викладання іноземної мови письмо має надзвичайно важливе значення, оскільки воно тісно пов'язане з іншими видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, говорінням і читанням, та відображає їх. Для того щоб навчання письма було результативним, учителю необхідно обирати відповідні методи та прийоми. Питання навчання учнів 5 класу ЗЗСО письма та писемного мовлення англійською мовою є актуальним, адже його розв'язання тісно пов'язане з головною метою сучасної освіти – виховання особистості, здатної ефективно спілкуватися у міжкультурному середовищі.

3. Зауважимо, що учні п'ятого класу ЗЗСО не володіють писемним мовленням на належному рівні. Недооцінка ролі письма та писемного мовлення у навчанні іноземних мов негативно впливає на весь навчальний процес. Недостатня увага до цього виду мовленнєвої діяльності веде до «збідніння» навчального процесу, до швидкого забування, до втрати навичок та вмінь та до неможливості висловити свої думки у письмовій формі. У методиці навчання іноземних мов виділяють три основні етапи навчання письму: оволодіння графікою та орфографією на основі матеріалу, який раніше опрацьовувався усно; засвоєння структурних моделей речень, що характерні для усної та

письмової форми спілкування, а також їх комбінування в мовленні; оволодіння письмовим мовленням як ефективним засобом комунікації.

4. Формування в учнів 5 класу ЗЗСО графічних, каліграфічних та орфографічних навичок є головною метою навчання техніки письма іноземною мовою, у процесі формування цих навичок учні знайомляться з особливостями звуко-буквених відповідностей в іноземній мові. Каліграфічні навички стосуються вміння писати літери та їхні сполучення іноземної мови як окремо, так і у зв'язному письмі. Орфографічні навички передбачають правильне написання слів відповідно до встановлених правил використання графічних символів у кожному конкретному випадку. Особлива увага до орфографії приділяється в початковій школі, однак робота над її вдосконаленням триває протягом усього періоду навчання. Враховуючи, що орфографія англійської мови базується на історичному принципі, а написання слів закріпилося традиційно й часто не відповідає сучасній вимові, процес навчання орфографії є досить складним.

5. Навчання письма у 5 класі ЗЗСО передбачає формування орфографічних та каліграфічних навичок, а також написання особистого листа з опорою на зразок, коротких записок чи повідомлення з метою задоволення побутових повсякденних потреб. Систематичне навчання письма сприяє реалізації не лише практичних, але й освітніх, розвивальних та виховних цілей. У процесі поетапної роботи над текстами покращуються пам'ять, якість письма учнів, а також розвиваються аналітичне та асоціативне мислення, здатність формулювати та аргументувати власні думки. Зокрема, письмо та писемне мовлення забезпечують здобувачам освіти можливість виражати свою індивідуальність, що позитивно впливає на мотивацію до навчання. У цьому контексті особливу увагу варто приділяти вправам і завданням, які виступають ключовим засобом формування міжмовленнєвої іншомовної комунікативної компетентності. Це стосується різних видів мовленнєвої діяльності, таких як аудіювання, говоріння (монологічне й діалогічне мовлення), читання та письмо.

6. Апробація запропонованої системи вправ і завдань для п'ятикласників Староскалатського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ

ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області підтвердила її ефективність і доцільність упровадження в заклади загальної середньої освіти. Схарактеризовані показники сформованості міжмовленнєвої іноземної комунікативної компетентності п'ятикласників Староскалатського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів Скалатської міської ради Тернопільської області корелюються з обов'язковими результатами навчання іноземних мов учнів ліцею, визначеними в Державному стандарті базової середньої освіти. Важливим чинником формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі є вікові та когнітивні особливості учнів 5 класу ЗЗСО, врахування яких допоможе словесникові ефективно організувати навчальний процес, що у свою чергу позитивно позначиться на його результатах.

У межах формувального експерименту зосереджено увагу на трьох етапах: підготовчому, теоретично-практичному й контрольно-корекційному. Аналіз результатів експериментально-дослідного формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО проводився на основі моніторингу сформованості каліграфічних та орфографічних умінь п'ятикласників. Визначені результати порівняння експериментальних статистичних показників впровадженої у навчальний процес експериментальної програми формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЕК, порівняно з КК, які працювали за чинною програмою з української мови, виявилася на 5 % вищими, що переконливо вказує на ефективність впровадженої у навчальний процес методики формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО. Результати педагогічного експерименту підтверджують робочу мету.

7. Проведений аналіз результатів експериментальної роботи свідчить, що запропонований комплекс вправ сприяє активізації процесу розвитку англomовної компетентності у письмі учнів 5 класу ЗЗСО. Саме виконання вправ різного рівня складності забезпечує систематичне формування навичок писемного мовлення, розвиток мовленнєвих стратегій та підвищує рівень самостійності здобувачів освіти у створенні текстів англійською мовою. Кількісні показники засвоєння навичок в письмі учнями експериментальної

групи підтверджують високий рівень ефективності комплексу вправ: більшість здобувачів освіти демонструють достатній та високий рівень сформованості англomовної компетентності в письмі. Використання комплексного підходу до організації вправ дозволяє коригувати навчальний процес відповідно до індивідуальних потреб здобувачів освіти, що позитивно впливає на результативність формування англomовної компетентності п'ятикласників.

8. Важлива роль у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО відводиться вчителю, який повинен бути здатним до інноваційної діяльності, творчого та самостійного мислення, а також готовим до впровадження нестандартних рішень. Таким чином, педагог має володіти розгорнутим комплексом компетентностей, серед яких предметна, методична, мовно-комунікативна, інформаційно-цифрова, психологічна, здоров'язбережувальна, організаційна, проєктована, прогностична, оцінювально-аналітична, інноваційна та рефлексивна. Подані у методичних матеріалах положення та рекомендації можуть слугувати підґрунтям для професійної діяльності словесника, спрямованої на ефективне формування іншомовної комунікативної компетентності в письмі учнів 5 класу ЗЗСО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Вид. центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Бецько О. С. Концепції навчання писемного мовлення у сучасних умовах. Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 24 берез. 2015 р. / М-во освіти і науки України, КАМГС «КП»; редкол.: Н. С. Саєнко (голова) та ін. Київ : КП, 2015.
3. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
4. Бігич О. Б. Вправи для навчання техніки читання та письма англійською мовою на початковому ступенів. Київ: Денвіт, 2000. 64 с. («Бібліотечка журналу «Іноземні мови», вип. 1/2000).
5. Білан Н. М. Роль письма на заняттях з іноземної мови // Матеріали III Міжнародної наукової інтернет-конференції «Сучасний соціокультурний простір», 2016. 144 с.
6. Бойко М. І. Формування і розвиток писемної грамотності на уроках. // Англійська мова та література, 2010. С. 7-12.
7. Бурлаков М.О. Семантизація і контекст // Іноземні мови. 2005. № 4. С. 31-34.
8. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов: навчальний посібник. Київ: Знання, 2011. 206 с.
9. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом. // Іноземні мови. 1998. № 1. С. 24–31.
10. Гладушина Р. Н. Фактори розвитку писемного мовлення учнів на іноземній мові. // Освіта Донбасу. 2001. № 3. С. 32–35.
11. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. // Вища освіта України. 2008. № 3. С. 23–30.

12. Горпенко О. Розвиток умінь креативного письма на заняттях з іноземної мови. // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2015. С. 424–429.

13. Горошкін І. О. Особливості формування ключових компетентностей у 5-х класах гімназії в процесі навчання іноземних мов. // Український педагогічний журнал. 2020. № 2. С. 104–109.

14. Гринюк Г.А., Семенчук Ю.О. Етапи формування іншомовної комунікативної компетенції // Іноземні мови. 2006. № 2. С. 22-27.

15. Гусак Т. Навчання письмового мовлення іноземною мовою на початковому етапі. // Рідна школа. 2008. № 1–2. С. 63–65.

16. Дарвіна В.Г. Використання різноманітних вправ під час вивчення лексики на уроках англійської мови як засіб розвитку творчих здібностей учнів. // Англійська мова та література. 2008. № 11(201). С. 21-29.

17. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>

18. Добра О. Й. Ефективні прийоми навчання правопису на уроці іноземної мови. // Іноземні мови. 2010. № 1. С. 8–10.

19. Забута В. Навчання письма і письмового мовлення на уроках англійської мови. // Рідна школа. 2005. № 3. С. 23–25.

20. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

21. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. Переклад з англ. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

22. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Поточна редакція від 01.05. 2022 № 2157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

23. Іноземна мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи. Київ, 2012 (сайт Міністерства освіти і науки України).

24. Карп'юк О. Д. Англійська мова. Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Навчальна книга, 2004. 160 с.
25. Ковальова Н. А. Використання інтерактивних методів навчання URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2015_1/59.pdf (дата звернення 09.05.2023).
26. Константинова М. О. Суть та зміст навчання писемного мовлення у старшій школі. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації 2008 рік : Збірник наукових праць. Житомир, 2008. С. 198–201.
27. Корнієнко О. М. Значення письма в навчанні іноземних мов. Англійська мова та література. 2008. № 27. С. 2–3.
28. Леонтьян М. А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти [Електронний ресурс] // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «КиєвоМогилянська академія»]. Сер.: Педагогіка. 2012. Т. 188. Вип. 176. С. 73–75. Режим доступу : <http://pednauki.chdu.edu.ua/article/viewFile/81299/76766>.
29. Литвин С. В. Навчання писемного спілкування учнів старшої загальноосвітньої школи. Київ: Ленвіт, 2001. 48 с.
30. Литвин С. В. Навчання учнів загальноосвітньої школи написання твору-опису англійською мовою. Іноземні мови. 2005. № 1. С. 15–20.
31. Литвин С. В. Навчання писемного спілкування учнів старшої загальноосвітньої школи. Бібліотечка журналу «Іноземні мови». Вип. 3. Київ: Ленвіт, 2001. 48 с.
32. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків: ОВС, 2000. 164 с.
33. Луценко О. В. Психолого-педагогічні особливості формування англійської писемної комунікативної компетенції. Київ: НТУУ «КПІ», 2013. С. 118–128.
34. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 298 с.

35. Манькевич О. О. Етапи навчання іншомовного писемного мовлення як засобу спілкування. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки», 2012. С. 104–107.
36. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.
37. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
38. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій: навч.-метод. посіб. [для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / [О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Е. Борецька та ін.]; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2011. 344 с.
39. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
40. Методика компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій : методичний посібник / Редько В. Г., Полонська Т. К., Горошкін І. О., Пасічник О. С., Коваленко О. М., Яковчук М. В. ; за наук ред. Валерія Редька; відп. за вип. Тамара Полонська. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. 312 с.
41. Мневець, С. М. Робота з текстом на уроці іноземної мови як процес творчої співпраці вчителя та учня. – Режим доступу: <https://school12.cn.ua/2015/10/12/>
42. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М.) : Наказ МОН України від 12.07.2021 № 795. 42 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1Lvr1Juvpo3CMswCPPtWQozxXDQppq_yH-/view

43. Морська Л. І. Теорія та практика методики навчання англійської мови. Тернопіль.: Астон, 2003. 248 с.
44. Мотрюк Н. Г. Методичні концепції навчання іншомовного писемного мовлення. Буковинський державний медичний університет, Україна. [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/41_PWSN_2014/Philologia/5_184035.doc.htm
45. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2008. 18 с.
46. Навчальні програми з іноземних мов. 5–9 класи : Наказ МОН України від 07 червня 2017 р. № 804. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-912.06.2017.pdf>
47. Ніколаєва С. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ, 2002. 332 с.
48. Ніколаєва С. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): Навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2008. 285 с.
49. Ніколаєва С. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу // Іноземні мови. 2010. № 2. С. 11–18.
50. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах // Іноземні мови. 2010. № 3. С. 3–11.
51. Ніколаєва С. Ю. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій (схеми і таблиці) [навч.- метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2011. 338 с. 1 ел. опт. диск (CD-ROM).
52. Ніколаєва Є. Ю. Рівні володіння іншомовним мовленням // Іноземні мови, 2000. С. 69
53. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи / МОН України. Київ, 2016. 40 с.

54. Основи формування іншомовної комунікативної компетенції у середній загальноосвітній школі / кол. авт. під керівн. проф. П. О. Беха. Київ: ТОВ «Вольф», 2009. 292 с.

55. Панова Л.С. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: Підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова, С. І. Потапенко, Г. С. Чекаль. Київ : Академія, 2010. 328 с.

56. Паращенко Л.І. Технологія формування ключових компетентностей у старшокласників: практичні підходи. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 71–84.

57. Пасічник О. С. Вікові особливості учнів 5–6-х класів та їх вплив на добір змісту навчання іноземних мов. Проблеми сучасного підручника. 2020. Вип. 25. С. 88–102.

58. Пасічник О. С. Презентація та активізація соціокультурних і краєзнавчих відомостей в іншомовній комунікативній діяльності учнів початкової школи в умовах запровадження компетентнісного підходу. Проблеми сучасного підручника. 2018. Вип. 21. С. 323–334.

59. Полонська Т. К. Критичне мислення як технологія компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназії. Український педагогічний журнал. 2022. № 1. С. 70–79.

60. Полонська Т. К. Система вправ і завдань для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів 5–6 класів гімназії у читанні. Український педагогічний журнал. 2021. № 1. С. 109–117.

61. Полонська Т. К. Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності в аудіюванні на уроках іноземної мови в 5–6 класах гімназії. Іноземні мови в школах України. 2021. № 1. С. 6–9.

62. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за ред. О.І. Пометун. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

63. Потюк І. Є. Методика формування іншомовної лексичної компетентності студентів в умовах стратегічного вивчення іноземної мови

(комунікативний аспект). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». 2016. Вип. 62. С. 280–283.

64. Практикум з методики викладання англійської мови мов у середніх навчальних закладах: Посібник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2004. 360 с.

65. Про загальну середню освіту: Закон України (ред. від 16.07.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.

66. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України; Стандарт, План, Вимоги від 23.11.2011 № 1392// База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1392-2011-%D0%BF>.

67. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови (лексичний мінімум) [Electronic resource] / Український центр оцінювання якості освіти, 2019. Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/progeng/>

68. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 5-9 класи. Київ: Перун, 2005. 62 с.

69. Прогресивні методи розвитку лексичної компетентності учнів: вебсайт. URL: <https://buki.com.ua/blogs/prohresyvni-metody-rozvytku-leksychnoyikompetentnosti-uchniv/> (дата звернення 15.05.2023).

70. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. Рідна школа. 2011. № 8-9. С. 28–36.

71. Редько В. Г. Дидактико-методичні концепти компетентісно орієнтованого змісту шкільного підручника іноземної мови. Проблеми сучасного підручника. 2021. Вип. 26. С. 199–214.

72. Редько В. Г., Полонська Т. К. Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій: прогностичні концепти. Український педагогічний журнал. 2020. № 1. С. 41–50 (англ. мовою).

73. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика : Моногр. Київ: Пед. думка, 2017. 628 с.

74. Редько В. Г. Організація компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : метод. рек. Київ: Пед. думка, 2019. 36 с.
75. Редько В., Буренко В. Функції сучасного вчителя іноземної мови в умовах компетентнісно орієнтованого навчання: дидактичні та методичні аспекти проблеми. Іноземні мови в школах України. 2021. № 1. С. 2–5.
76. Редько В. Г. Лінгводидактичні засади конструювання змісту компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі. Педагогіка і психологія : вісник НАПН України. Київ, 2017. № 2. С. 28–38.
77. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти : Наказ МОН України від 01 квітня 2022 № 289. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/
78. Рольова гра як методичний прийом навчання іноземних мов. На урок. Освітній проєкт: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/rolova-gra-yakmetodichniy-priyom-navchannya-inozemnih-mov-358627.html> (дата звернення 20.05.2023).
79. Романовська М. Б. Метод проєктів у навчальному процесі. Харків: Ранок, 2007. 160 с.
80. Садикова І. В. Писемна комунікація в сучасному медійному просторі // Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Випуск 42. Частина 2. К.: ВПЦ «Київський університет», 2012. С. 125–130
81. Складенко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // Іноземні мови. 1999. № 3. С. 3–7.
82. Складенко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 2011. № 1. С. 15–25.
83. Складенко Н. К. Навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ, 2013. 13–15 с.
84. Складенко Н. К. Методика формування іншомовної компетентності у техніці письма. Іноземні мови. 2012. № 2. С. 13–18.

85. Скорнякова М. Є. Сучасні методи викладання англійської мови. Англійська мова та література. Київ, 2005. 131 с.
86. Татаренко А. Б. Компетентність – вимога сучасності. Світло: науково-метод. інф. пізн.-освіт. часопис. 1996. № 1. С. 57–64.
87. Черниш В. Correct English usage for everyday and professional life. Посібник // Бібліотечка журналу «Іноземні мови». Вип. 2. Київ: Ленвіт, 2009. 64 с.
88. Alpin R. The Ones Who Gqt Away: the Views of Those Who Opt Out of Languages. Languages Learning Jornal. 1991. № 4. P.7–214.
89. Andrew Weiler. How to Remember Vocabulary. URL: <https://www.strategiesinlanguagelearning.com/how-to-remember-vocabulary/>
90. Barlow L. Early Recognition of Learning Difficulties – The Key Component // Home and Family: Special Education, 2010. P. 42–46.
91. Bouma E. How to learn new words: Strategies for building vocabulary // English. 2007. № 1. P. 5–10.
92. Bouma E. How to learn new words: Strategies for building // English. 2007. № 3. P. 3–11.
93. Chainikova G., Zatonskiy A., Mitiukov N., Busygina H. The Development of Foreign Language Lexical Competence on the Basis of a Learner's Terminological Thesaurus and Dictionary. European Journal of Contemporary Education. 2018. № 7 (1). P. 51–59.
94. Harmer J. How to Teach English. An Introduction to the Practice of English Language Teaching. Harlow: Longman, 2001. 198 p.
95. Monette M. Home School High School // Home and Family: Special Education, 2008. P. 55–58 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Система вправ для учнів 5 класу із формування іншомовної компетентності у письмі

Вправа 1. Change letter-change words

Інструкція: Your task is to change one letter in a given word to create a new one. **Pattern:** *cat – cot – dot – dog.*

Bus – ; boy – ; cold – ; head – ; beer – ; hard – .

Вправа: некомунікативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, класна.

Вправа 2. Alphabet hunt

Інструкція: Pupils, you should find the things in the classroom, which begins with each letter from the alphabet and write down these words.

Pattern:

A: atlas

B: book, blackboard

C: chalk, chair, calendar

Вправа: некомунікативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, класна.

Вправа 3. Words within words

Інструкція: You should create new words from the letters of certain word. Each letter can be used only one time.

Pattern:

From the name of American state «Maine» we can create the following words:

Ma, main, mine, man, me, I, am, a, aim, in, name.

Unforgettable –

Writing –

Swimming –

Telephone –

Вправа некоммуникативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, класна.

Вправа 4. Write a poem

Інструкція: Your task is to write down omitted words in the poem.

Pattern.

What is pink? A....is pink by the fountain brink.

What is pink? A rose is pink by the fountain brink.

What is blue? The...is blue where the clouds float through.

What is white? A...is white sailing in the light.

What is yellow?....are yellow, rich and ripe and mellow.

What is green? The...is green, with small flowers between.

Вправа: умовно-коммуникативна, рецептивна, письмова, одномовна тренувальна, класна.

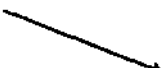
Вправа 5.

Інструкція: Match the words. Write down the pair.

Pattern.

green grass

black	car
red	plate
green	cat
round	sky
blue	grass

Вправа: некоммуникативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, класна.

Вправа 6.

Інструкція: Write down the letter combination *ou* in the words and read the sentences:

Pattern:

Y...ght to have done it long ago.

You ought to have done it long ago.

Y...ng boy has wide ...tlook.

Wales is a co...ntry of m...ntains.

Вправа: некоммукативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, класна.

Вправа 7.

Інструкція: За поданим зразком напиши текст-опис текст-міркування.

Приклад тексту-опису:

English Homes Some English families live in flats. But lots of people have got their own houses.

Two or three bedrooms and a bathroom are upstairs. The living room, the dining room, the kitchen and the hall are downstairs.

The living room is often regarded as the most favored room in a house. It usually contains a sofa, chairs, and armchairs. In British homes, a fireplace is a common feature of the living room. This space is sometimes called a «sitting room», as it is frequently used for relaxing evenings. People enjoy spending time there reading books, watching television, listening to music, or engaging in conversation.

People in Britain like their homes and often say, «There is no place like home» or «East or West, home is best».

Приклад тексту-розповіді:

Robinson Crusoe (by Daniel Defoe)

My name is Robinson Crusoe, and I was born in the city of York. From a young age, I dreamed of going to sea. One day, when I was eighteen years old, I traveled to Hull. There, I encountered a boy I knew, whose father happened to be the captain of a ship. The boy asked me, «Rob, would you like to sail with us? We're setting off for London today».

I was very glad, of course, and agreed at once.

In the open sea, we were caught in a terrible storm. Our ship struggled with the waves for a long time. Finally, it went to the bottom and we were all thrown into the sea. A ship, which was passing by, sent a boat and saved us. In the morning, we reached the shore.

Приклад тексту-міркування:

Advantages and Disadvantages of Being Your Own Boss

Have you ever considered becoming your own boss? In recent years the number of people choosing to start their own business has risen significantly. Many claim that this is because more people are no longer content to work for someone else.

One of the main advantages of being self-employed is the fact that you are completely self-reliant and can make decisions on your own. This can give you a great sense of freedom and allows you to do exactly what you want without interference from anyone else. What is more, your working day can be planned for your convenience, allowing you to work when you want rather than when you have to. Finally, if your business is successful, people will know that you alone should be given the credit.

However, there are disadvantages of being your own boss. Many self-employed people have said that to build a successful business, you have to be prepared to work long hours and sacrifice your personal life. As B.C. Forbes once said, «If you don't drive your business, you will be driven out of business». Moreover, a 1996 government study found that over a quarter of the businesses run by newly self-employed people failed within the first two years.

«All things considered, it seems to me that self-employment can be a very gratifying experience, although not one without difficulties. But when success is achieved, the greatest reward of all is the knowledge that you have done it on your own».

Вправа: некоммукативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, домашня.

Вправа 8.

Інструкція: За поданим зразком напиши текст-опис.

Read the text about Carnforth we've improved together. Pay special attention to its structure. Find the introduction, the main body and the conclusion in it.

To see how well you understand the structure of a description answer some questions.

- 1) How many parts are there in a description?

- 2) Can you find and read aloud the introduction?
- 3) Can you find and read aloud the conclusion? (The part of the text between the introduction and the conclusion is the main body.)
- 4) How many paragraphs are there in the main body of the text?

Think of a small town in Ukraine you know very well. Write an introduction to its description and the conclusion.

You'd like to write about your favourite town in a letter to your British pen friend. Think of the content of each paragraph in the main body. Use the description of

I Carnforth as an example. In case of any difficulty ask the teacher for help.

Write the description of the town. Remember that a description contains an introduction, a main body and a conclusion. Hand in your description to the teacher for correction.

Вправа: некомунікативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, домашня.

Вправа 9.

Інструкція: За поданим зразком напиши лист.

Read the letter an Australian girl, a high school student, has written to her classmate who's staying with his relatives in the UK now. Pay special attention to its structure. To see how well you understand the structure of an informal letter answer some questions.

How many big parts does an informal letter consist of?

What are they?

What does the introduction of the informal letter include?

What does the body include?

What does the Conclusion include?

To learn how the structural elements of an informal letter are arranged place their names in the proper box.

Вправа: некомунікативна, рецептивна, письмова, одномовна, тренувальна, домашня.

Система вправ для розуміння і вживання засобів міжтекстового зв'язку:

1. Reread the text describing English homes. Find in it some linking words (they are of lexical and pronoun type). Read them aloud.
2. Please provide the text you're referring to, and I will help identify the linking words of lexical, pronoun, and grammatical types, as well as explain their functions.
3. You are the editor of a school English newspaper. Read the text about Carnforth, a small English town, sent to your newspaper. It seems the author of the text knows very little about linking words. That's why the word Carnforth is repeated in his text very many times. Edit the text trying to change the situation using some linking words of lexical and pronoun type. Read aloud the sentences in which you've made changes.

Carnforth

Carnforth is a small town in England. Carnforth is situated not far from London.

Carnforth stands on a small river. There are some bridges across the river.

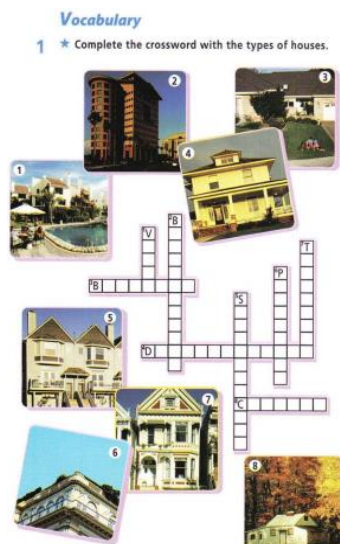
You can find many cafes, hotels and shops in the centre of Carnforth. There isn't a cinema in Carnforth now. The old cinema building is now a supermarket.

There is a factory, a library, a police station, a post office and a Railway museum in Carnforth. The museum is near the railway station. You can see a lot of trains there.

I like Carnforth very much.

Вправи-кресворди

T.: Please open your workbooks on page 8. Please read the task for exercise 1. Complete the crossword with the types of houses.

T.: Good work pupils, and now to consolidate your knowledge I suggest you solve a crossword puzzle.

T.: You did a good job. Thank you very much.

Розгадайте кросворд. Згадайте, назви яких видів спорту тут заховані (вам допоможуть малюнки).

